

*Raamleerplan kaderopleiding
Theaterregisseur voor de
Amateurkunst*

Een uitgave van Kunstfactor
Utrecht, juni 2009

Dit raamleerplan is een uitgave van Kunstfactor en is erkend door de Stichting Certificering Kunsteducatie en Amateurkunst. Het raamleerplan is eigendom van Kunstfactor, de inhoud mag onder bronvermelding gebruikt worden voor het vormgeven van opleidingen.

© **Kunstfactor 2009**

Tenzij anders schriftelijk overeengekomen, geeft Kunstfactor u als lezer/gebruiker van Kunstfactor het gebruiksrecht ten aanzien van dit Raamleerplan, inclusief bijlagen. Dit gebruiksrecht geldt uitsluitend voor gebruik door uzelf, overdracht van het gebruiksrecht aan derden is uitgesloten. Het is niet toegestaan om inhoudelijk, tekstueel of anderszins wijzigingen aan te brengen in de werken. Het gebruiksrecht voorziet niet in gebruik ten behoeve van commerciële doeleinden. De overdracht van de rechten van intellectuele eigendom, waaronder het auteursrecht, rustend op de door Kunstfactor opgestelde of ontworpen werken zijn bij het gebruiksrecht niet inbegrepen.

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Inleiding	4
Inhoudelijke uitwerking Raamleerplan kaderopleiding Theaterregisseur voor de Amateurkunst	7
1. Uitgangspunten	8
1.1 De speler, het veld en de omgeving	8
1.2 De kaderopleiding en de deelnemer	8
2. Doelstelling	9
3. Visie op onderwijs	9
4. Het studiedossier	10
5. Fasering van de kaderopleiding	10
6. Toelating	11
7. Competenties	11
8. Toetscriteria	12
9. Inhoud van de kaderopleiding	13
9.1 Eerste fase: het fundament	14
9.2 Tweede fase: de verdieping	17
9.3 Derde fase: de uitvoering	20
Inhoudelijke bijlagen	25
Bijlage 1: Literatuurlijst	27
Bijlage 2: Het regieplan	37
Bijlage 3: Vragen ten behoeve van het vormgevingsconcept	43
Bijlage 4: Uitleg smalle en brede betekenis van het theaterrepertoire	47
Bijlage 5: Richtlijnen voor het studiedossier	49
Bijlage 6: Richtlijnen voor het concept van een montagevoorstelling	51

Organisatorische uitwerking	55
1. Uitvoering, kwaliteitszorg en kwaliteitstoezicht	57
2. Doorstroming	58
3. Docententeam	58
4. Uitvoering selectie	59
5. Toetsing	59
6. Reglement, gesprek en verslag eindtoetsen	60
7. Diploma	61
8. Klachtenbehandeling	61
9. Publiciteit	61
10. Duur en fasering kaderopleiding Theaterregisseur voor de Amateurkunst	62
Organisatorische bijlagen	63
Bijlage 1: Matrix opleidingswerkplan theaterregisseur of theatervormgever voor de amateurkunst	65
Bijlage 2: Reglement voor de eindtoets	75
Bijlage 3: Richtlijnen voor het eindtoetsgesprek	79
Bijlage 4: Richtlijnen voor het eindtoetsverslag	81
Bijlage 5: Beoordelingsformulier toetscriteria landelijke eindtoets	83
Bijlage 6: Richtlijnen voor het evaluatie verslag van de opleiding	85

Voorwoord

Theater ontwikkelt zich in de veranderende samenleving en in de praktijk van het amateurtheater. Een raamleerplan is om die reden een dynamisch gegeven. Het dient van tijd tot tijd geactualiseerd te worden. Het raamleerplan Amateurtoneelregisseur is in 1987 voor het eerst uitgebracht door het Ministerie van Welzijn, Volkgezondheid en Cultuur en in 1992 en 1998 geactualiseerd. Dit plan vormde de basis van het in 2004 door Kunstfactor¹ uitgebrachte vernieuwde raamleerplan Theaterregisseur voor de Amateurkunst. Het vernieuwde raamleerplan betekende een verruiming van amateurtoneel naar amateurtheater. Voor een goede afstemming op dit bredere werkveld is het oorspronkelijke plan inhoudelijk en organisatorisch geactualiseerd.

Het raamleerplan zoals u nu voor zich heeft, is in 2009 ontwikkeld en aangescherpt door Kunstfactor, sectorinstituut amateurkunst in samenspraak met deskundigen uit het werkveld. De inhoud is goedgekeurd door de Commissie Educatie Amateurkunst van de stichting Certificering Kunsteducatie & Amateurkunst.

In 2007 is tijdens de landelijke uitwisselingsbijeenkomst van coördinatoren en hoofddocenten van de verschillende provinciale kaderopleidingen besloten een werkgroep in te stellen. Deze werkgroep kreeg de opdracht na te gaan in hoeverre het raamleerplan uit 2004 voldoet. De leden van de werkgroep hebben vanuit eigen praktijkervaringen onderzocht waar zich mogelijke knelpunten of hiaten voordoen. Deze zijn geïnventariseerd, uitgewerkt en in dit raamleerplan opgenomen. Het kan zodoende voor het aanbod en de verdieping een optimale bijdrage leveren. Wij hopen dat dit raamleerplan nog beter zal aansluiten dan de vorige en de opleidingswerkplannen nog scherper op de praktijk kunnen worden afgestemd. Uiteraard binnen de mogelijkheden die de kaderopleidingen daarvoor hebben.

Het nieuwe raamleerplan is richtinggevend en geeft tegelijkertijd ruimte voor keuzes in de uitvoering zodat iedere kaderopleiding naar eigen inzicht zijn opleidingwerkplan kan invullen en gedeeltelijk kan afstemmen op de wensen en behoeften van de betreffende deelnemers. De kaderopleidingen krijgen de kans nieuwe vakinhouden en lesprogramma's uit te proberen. Voorwaarde is dat kaderopleidingen worden uitgevoerd door gediplomeerde vakdocenten die afgestudeerd zijn aan een van de kunstvakopleidingen, of vakdocenten van een gelijkwaardig niveau. De kwaliteit van de inhoudelijke uitvoering is daardoor gewaarborgd. Wij hopen dat dit raamleerplan voor betrokkenen een uitdagend document is en dat het de kaderopleidingen inspireert een boeiende en verantwoorde opleiding te organiseren. De ontwikkelingen zullen getoetst worden in jaarlijkse landelijke bijeenkomsten.

Dit raamleerplan is een openbaar werkstuk dat door iedereen kan worden opgevraagd, maar is met name bestemd voor ondersteuningsinstellingen, opleidingscoördinatoren, docenten en subsidiënten.

---

¹ In 2004 nog onder de naam Theaterwerk NL, Kunstfactor is de rechtsopvolger van Theaterwerk NL.

Inleiding

De laatste decennia heeft het theater, en dus ook het amateurtheater een sterke dynamische ontwikkeling doorgemaakt. Zo werden vanuit het oorspronkelijke raamleerplan toneelregisseur in de stageperiode voornamelijk theatervoorstellingen gemaakt op basis van een integrale bestaande tekst. Intussen zijn er veel nieuwe vormen van theater ontwikkeld zowel binnen het professionele theater als binnen het amateurtheaterveld. Bovendien richten de voorstellingen zich op allerlei verschillende publieksgroepen. In principe biedt dit raamleerplan aan al deze mogelijkheden de ruimte. De verschillende kaderopleidingen schrijven naar eigen inzicht hun werkplan, afgestemd op de wensen en behoeften van de deelnemers en het werkveld.

Het raamleerplan is een leerplan waarin op hoofdlijnen de inhoud en de organisatie van de kaderopleiding wordt beschreven. Het biedt de deelnemers aan de kaderopleiding garantie voor kwaliteit. Tegelijkertijd geeft het richting aan de concrete uitvoering door instellingen en docenten zonder het eigen inzicht van uitvoerenden te willen beknotten. Integendeel, het is een werkdocument dat uitvoerenden wil inspireren kwaliteit te leveren. De kaderopleiding Theaterregisseur voor de Amateurkunst leidt op tot gekwalificeerde theaterregisseurs zonder dat daar beroepsmatig rechten aan ontleend kunnen worden.

De kaderopleiding richt zich op het amateurtheater. Dit zijn die initiatieven waaraan spelers deelnemen die niet streven 'naar het verkrijgen van een primair inkomen uit het kunstproduct². Het eerste landelijke raamleerplan voor de scholing van amateurtoneelregisseurs is uitgebracht omdat het amateurtheater grote behoefte had aan gekwalificeerde regisseurs. Die behoefte bestaat nog steeds. De ambities in het amateurtheater zijn vandaag de dag zeer divers. Juist vanwege de diversiteit wordt meer en meer om specifieke kwaliteit gevraagd. Daarom spreekt dit raamleerplan over theaterregisseur. De kaderopleiding kan met dit raamleerplan uitstekend op die behoefte inspelen omdat in directe relatie met de praktijk van het amateurtheater wordt gewerkt.

Theaterregisseurs hebben directe invloed op de ontwikkeling en de kwaliteit van het amateurtheater. De regie in deze sector wil de uitdaging aangaan om door middel van een veelvormige benadering in het repetitieproces, spelers te begeleiden naar een verrassende theatrale voorstelling. Omdat de relatie tussen regisseur en groep van primair belang is, wordt de aspirant theaterregisseur getraind in praktische, creatieve, communicatieve en didactische vaardigheden. Hij³ krijgt ook theoretische kennis over het theatermaken in al zijn verschijningsvormen aangereikt. De belangen van de amateurtheatergroep staan centraal bij de opleiding Theaterregisseur voor de amateurkunst. Dat betekent voor de regisseur dat hij wordt getraind in het werken met de dynamiek van ensembles en inzicht krijgt in theatrale processen. Hij leert gaandeweg de eigenheid van het amateurtheater kennen en de mogelijkheden, vaardigheden en beperkingen van de spelers en de omstandigheden benutten. De regisseur moet de artistieke keuzes kunnen communiceren naar de spelers en andere direct betrokkenen. Bovendien leert hij bewust om te gaan met de ontvangst van de voorstelling bij de toeschouwer.

In dit aangescherpte raamleerplan komt een aantal onderwerpen aan de orde waarvan in de praktijk blijkt dat ze meer aandacht verdienen. Onderwerpen die bijgesteld moeten worden of waar een duidelijker keuze voor moeten worden gemaakt. Het zijn uiteraard allemaal inhoudelijke onderwerpen, die echter ook organisatorische consequenties hebben. Per fase van het raamleerplan

---

² *Handboek Cultuurbeleid II.9-1-4*

³ *Ten behoeve van de leesbaarheid is in deze tekst gekozen voor de hij-vorm, maar overal waar 'hij' geschreven staat, wordt uiteraard ook 'zij' bedoeld*

is nagegaan welke onderwerpen of knelpunten aandacht verdienen. Onderwerpen die bijgesteld moeten worden of waar een duidelijker keuze voor moeten worden gemaakt. Het zijn uiteraard allemaal inhoudelijke onderwerpen, die echter ook organisatorische consequenties hebben. Per fase van het raamleerplan is nagegaan welke onderwerpen of knelpunten aandacht verdienen.

Naar voren kwam:

- deelnemers willen eerder als regisseur het geleerde toepassen
- er is meer ruimte nodig voor de eigen fascinatie en affiniteit van de deelnemer met bepaalde vormen en mogelijkheden van theater
- er is meer aandacht nodig voor repertoirekennis van speelbare (eigentijdse) stukken voor het amateurtheater
- het studiedossier moet aangescherpt worden
- er is behoefte aan meer inhoudelijke voorbereiding op de eindstage over specifieke vormen van theater
- er is meer tijd en voorbereiding nodig voor het regieplan alvorens men aan de eindstage begint
- heldere keuzes voor het aanbod dienen gemaakt te worden op basis van de eigen expertise.

Ruimte geven aan deze wensen heeft consequenties. De mogelijkheden en vormen om theater te maken zijn vandaag de dag enorm groot. Denk aan het bewerken en actualiseren van bestaande toneelteksten, het omwerken tot theaterteksten naar aanleiding van een roman of film, het maken van theater op basis van een specifiek thema en door middel van improvisatie, het maken van een kinder-, jongeren- of familievoorstelling, het maken van een montagevoorstelling, het spelen op locatie en het maken van multidisciplinaire voorstellingen.

Het raamleerplan Theaterregisseur voor de Amateurkunst biedt in principe aan al deze vormen en mogelijkheden ruimte. De kaderopleidingen kunnen ingaan op de vraag vanuit de deelnemers om tijdens hun stage hiermee aan de slag te gaan. De verschillende vormen van theater verdienen echter allemaal specifieke aandacht en studie alvorens een deelnemer zich dit eigen kan maken. Door middel van extra modules of specialisatieweekenden kunnen kaderopleidingen hier aandacht aan besteden.

Wanneer deelnemers zich voldoende hebben voorbereid op specifieke theatervormen is er ruimte nodig om op een verantwoorde wijze een regieplan te maken. Daarbij is het conceptueel leren denken een belangrijk onderdeel. Het regieplan moet helder uitgewerkt zijn alvorens de deelnemer met de repetities van start gaat. Daarbij rijst de vraag of alle vormen van theater wel voor een eindstage in aanmerking moeten komen. Voor hun eindstage willen deelnemers vaak van alle mogelijkheden van theater kennis nemen. De opleidingen willen graag aan die wens voldoen. Dit kan ten koste gaan van de basis die nodig is om als regisseur aan de slag te gaan. Er moet in principe een duidelijk onderscheid zijn tussen afstudeermogelijkheden van de kaderopleidingen en verregaande specialisaties. Voor specialisatie kan tijdens de kaderopleiding namelijk te weinig ondergrond geboden worden. De kaderopleiding is een leertraject waarin de basis gelegd wordt voor het regisseren in het amateurtheaterveld. Er moeten dan ook duidelijke keuzes gemaakt worden met betrekking tot het aanbod en de mogelijkheden voor theater. De eigen expertise van de docenten en de ruimte die er is binnen het opleidingswerkplan, zijn daarbij leidend.

Aan de totstandkoming van dit raamleerplan hebben de volgende externe consulenten bijgedragen :

Inleiding, competenties en toetscriteria 2003:

- *Hein Ceelen, theaterconsulent Centrum voor Amateurkunst Noord-Brabant*
- *Elsbeth Rozenboom, adviseur/projectcoördinator Theater van de SKCG te Arnhem; Frank Verhagen, projectleider Theater en nieuwe media, Het Kunstgebouw Zuid-Holland*
- *Bas Verspaget, gecommiteerde eindtoetsen en theaterdocent ArtEZ, Hogeschool voor de Kunsten Arnhem*

Inhoudelijke uitwerking 2004:

- *Peet Houwen, theaterdocent aan de toneelacademie Maastricht afdeling docent drama*
- *Anke Lieverdink, artistieke coördinatie opleiding Theaterregisseur voor de Amateurkunst bij de S.K.C.G.*
- *Benno van Leer, artistiek coördinator Artez Hogeschool voor de Kunsten Arnhem, afdeling docent drama*

Aan de totstandkoming van de aanscherping van het raamleerplan 2009 hebben bijgedragen:

- *Elsbeth Rozenboom, senior deskundigheidsbevordering/ adviseur theater/ organisatorische coördinator van de kaderopleiding KCG te Arnhem voor de provincie Gelderland*
- *Marianne Narold, consulent amateurtheater en coördinator van de kaderopleiding bij de Kunst te Alkmaar voor de provincie Noord-Holland*
- *Wouter Daane, projectleider theater en docent van de kaderopleiding bij FRATS/Keunstwurk in Leeuwarden voor de provincie Friesland*
- *Ben Smit, consulent Amateurtheater en coördinator van de kaderopleiding bij de Theaterwerkplaats De Prins van Groningen voor de provincie Groningen*

Verantwoordelijke voor Kunstfactor:

- *Robbert Baars, adviseur (Theater)*

Deze aanscherping van het raamleerplan is vastgesteld tijdens de Landelijke bijeenkomst van coördinatoren en hoofddocenten van de kaderopleidingen Theaterregisseur voor de Amateurkunst op 19 maart 2009 en goedgekeurd door de Commissie Educatie Amateurkunst van de stichting Certificering Kunsteducatie & Amateurkunst.

*Inhoudelijke uitwerking Raamleerplan
kaderopleiding Theaterregisseur voor
de Amateurkunst*

Een uitgave van Kunstfactor
Utrecht, juni 2009

1. Uitgangspunten

1.1 De speler, het veld en de omgeving

Amateurtheater

De deelnemers aan de kaderopleiding Theaterregisseur voor de Amateurkunst zijn liefhebbers die gedreven in hun vrije tijd theater willen maken en willen investeren in hun eigen kwaliteitsontwikkeling. Voor het werkveld zijn deze mensen van onschatbare waarde, de kwaliteit van het amateurtheater wordt in hoge mate bepaald door de kwaliteit van de regisseurs.

Tijd en omstandigheden

Theater kan overal gemaakt worden, het kan overal over gaan, de bronnen waaruit geput kan worden zijn divers, theater kan op vele manieren worden vormgegeven. Theater is een dynamische kunstvorm: tijd en omstandigheden beïnvloeden vorm en inhoud. De theaterregisseur is zich hiervan bewust en maakt keuzes.

Werken met amateurs

Werken met amateurs vraagt om een specifieke aanpak. De regisseur is in staat flexibel en inventief om te springen met zowel de mogelijkheden als de beperkingen van het theater maken met amateurs. Wezenlijk element daarbinnen vormt de vaardigheid van het kunnen sturen van groepsdynamische processen.

Kwetsbaarheid

Theater maken is werken met mensen en daarom een kwetsbaar proces. De makers en spelers putten uit hun eigen fysieke mogelijkheden en emotionele ervaringen. De onderkenning van de kwetsbaarheid van makers, spelers, proces en resultaat, is voorwaarde om goed te kunnen regisseren.

Verleidingskunst

De regisseur is artistiek leider. Hij is in staat om alle medemakers te verleiden tot het proces van samen theater maken. Hij stuurt, motiveert en activeert alle deelnemers in het creatieve maakproces.

Theaterregisseur

Theater kent vele verschijningsvormen. Het begrip toneel dekt dan ook niet langer meer de lading van de huidige amateurtheaterpraktijk, die richtinggevend is voor de ontwikkeling en vaststelling van de inhoud van de vernieuwde kaderopleiding. De kaderopleiding biedt de mogelijkheid tot differentiatie naar het werken met nieuwe theatervormen en nieuwe doelgroepen. Om die reden spreken we niet meer van toneelregisseur maar van theaterregisseur.

1.2 De kaderopleiding en de deelnemer

Pluriformiteit

Het beginniveau en de ontwikkelingsmogelijkheden van de deelnemers aan de kaderopleiding zijn verschillend naar kennis, kunde en attitude. Ook speelt de culturele achtergrond van de deelnemers een belangrijke rol. Deze pluriformiteit is kenmerkend voor de kaderopleiding en kan inspirerend werken.

Vakbekwaamheid en eigenheid

De ontwikkeling van de bijzondere en individuele kwaliteit en de actuele fascinatie van de regisseur is even belangrijk als de ontwikkeling van vakbekwaamheid.

Plaatsbepaling

Deelnemers onderzoeken wat hun persoonlijke drijfveren zijn om zich te uiten door middel van theater. Zij zullen zich moeten bezinnen op de mogelijke functies en diverse ambities van het amateurtheater om van daaruit hun plaats als regisseur te bepalen. Deelnemers moeten zich verdiepen in het amateurtheater in al zijn facetten om zich voor te bereiden op de situaties waarmee zij als regisseur in dit veld te maken kunnen krijgen. Voordat hij gaat werken met de groep van zijn keuze verdiept de deelnemer zich in de cultuur en achtergronden van deze groep, om zich voor te bereiden op de specifieke eigenschappen en uitgangspunten op basis waarvan deze groep theater wil maken.

Passende plek

De opleiders kennen aan het eind van de kaderopleiding de specifieke kwaliteiten van de deelnemers en begeleiden hen naar een passende plek in het veld. De instelling die de kaderopleiding heeft verzorgd is in staat om diegenen die de kaderopleiding hebben doorlopen te volgen, te coachen, na- en bijscholing aan te bieden, en vraag en aanbod met het werkveld op elkaar af te stemmen.

2. Doelstelling

De kaderopleiding Theaterregisseur voor de Amateurkunst stelt zich ten doel om regisseurs op te leiden die in staat zijn zelfstandig een theatervoorstelling te realiseren binnen het amateurtheater, waarbij aan alle aspecten van het regisseren - zoals benoemd in het raamleerplan van de kaderopleiding - voldoende recht wordt gedaan. De deelnemer aan de kaderopleiding Theaterregisseur voor de Amateurkunst moet aan het eind van de kaderopleiding kunnen voldoen aan de competenties die voor de minimale kwaliteitseisen zijn opgesteld, en een eindvoorstelling kunnen maken die voldoet aan de toetscriteria.

3. Visie op onderwijs

Theater is een levendige kunstvorm. Binnen het aanbod van de lessen dient gezocht te worden naar evenwicht tussen praktijkgericht werken en conceptueel denken. De deelnemers zullen de mogelijkheid moeten krijgen om zowel door middel van studie als door praktijkervaring de veelheid aan competenties te verwerven die nodig is om te regisseren binnen het amateurtheater. Aangezien de toekomstige regisseur leiding moet gaan geven, is het belangrijk dat de deelnemers al in een vroeg stadium voor een groep leren te staan. Dat betekent dat er naast groepslessen, waarin de basisbegrippen worden aangereikt, veel in subgroepen of kleinere projecten zal moeten worden gewerkt. Dat kan al dan niet met spelers van buitenaf. Zo kan de individuele deelnemer tevens al vanaf de eerste fase ontdekken wat zijn specifieke leervragen zijn, gerelateerd aan de te verwerven competenties. De speldocent en de dramaturgiedocent zullen samen moeten inspelen op die specifieke leervragen en er zorg voor dragen dat de lesstof zoveel mogelijk op de vloer en in de praktijk wordt uitgewerkt.

Observatie vormt een belangrijk onderdeel van het onderwijs, zoals het bezoeken en nabespreken van voorstellingen. Ook het voorbereiden van opdrachten thuis, zoals het maken van een lesplan of het voorbereiden van een boekbespreking, is onderdeel van de kaderopleiding. Tenslotte vormt de

eindstage een belangrijk onderdeel van de kaderopleiding. Deze kan plaatsvinden bij een vereniging, een jongerentheatergroep of een ad-hoc groep.

De docent zal in het begin lesgeven gedurende de eerste fase steeds zal echter meer vraaggestuurd gewerkt worden en in de loop van de kaderopleiding neemt hij steeds meer de rol van begeleider of coach op zich.

4. Het studiedossier

'De competenties en eindtermen mogen niet alleen op de eindexamenvoorstelling betrekking hebben, maar op de ontwikkeling van de kandidaat gedurende de gehele opleiding. Dientengevolge vormt het studiedossier een onderdeel van het eindexamen van de kandidaat.'

Het studiedossier vormt een onderdeel van het eindexamen. Met andere woorden: de ontwikkeling van de deelnemer tijdens de kaderopleiding tot aan de eindstage is medebepalend voor de eindbeoordeling of een kandidaat al dan niet slaagt.

Het studiedossier:

- is voor de deelnemer zelf een naslagwerk en geeft een overzicht van de gevolgde onderdelen van de opleiding
- wordt standaard aan de gecommitteerde voorgelegd zodat deze inzicht krijgt in het traject dat de deelnemer heeft doorlopen gedurende de opleidingsjaren
- is bestemd voor de organiserende instelling als naslagwerk van de behaalde resultaten van de deelnemer. Het bezit van studiedossiers van deelnemers geeft na verloop van tijd data waarin onder meer trends zichtbaar worden wat betreft werkwijze van de organiserende instelling, repertoirekeuze van deelnemers, vragen en behoeften uit de sector
- geeft een beeld van de ontwikkeling van de deelnemer. In bijlage 5, organisatorische uitwerking, studiedossier, staan aspecten die door de organiserende instelling benadrukt kunnen worden
- loopt tot het moment dat er Groen Licht wordt gegeven
- vermeldt het aanwezigheidspercentage
- vermeldt wanneer de deelnemer dispensatie is gegeven (tot een maximum van 25% van het totaal van het aantal lessen). De eerder gevolgde opleidingen staan in het studiedossier. De artistiek inhoudelijk coördinator geeft toestemming voor de dispensatie.

Eindtoets

Als gevolg van het gewicht van het studiedossier, bestaat de eindtoets van de deelnemer voortaan uit de beoordeling van de volgende drie onderdelen:

- het studiedossier (voorafgaand aan de voorstelling ter bestudering overhandigd)
- de eindvoorstelling
- het eindgesprek (reflecties op de voorstelling, het regieplan, repetitieproces en de spelbegeleiding - zie bijlage 3 organisatorische uitwerking).

5. Fasering van de kaderopleiding

Spel en inzicht

Om spelers te kunnen begeleiden in het proces van theater maken, is het nodig om inzicht in spel te verkrijgen. Inzicht op het gebied van betekenis en zeggingskracht. Inzicht in de mogelijkheden en beperkingen om tot betekenisvol spel te komen. Tenslotte kent en herkent de regisseur het proces dat de speler op de vloer meemaakt; hij kan zich er in verplaatsen.

Fasering

De complexiteit vraagt van de kaderopleiding inhoudelijk een organisatorische opbouw waarin de deelnemers als vanzelfsprekend kunnen groeien naar een zelfstandig regisseurschap.

De kaderopleiding is onderverdeeld in drie fasen:

- eerste fase, het fundament: het leggen van de vakmatige basis
- tweede fase, de verdieping: de ontwikkeling van de eigenheid van de deelnemer
- derde fase, de uitvoering: de toetsing van het geleerde aan de praktijk

6. Toelating

Om deelnemers een helder beeld te geven over de inhoud en de eisen van de kaderopleiding is er een vorm van toelating. De toelating kan plaatsvinden door middel van gesprekken en/of training. Ook schriftelijke opdrachten, zoals het schrijven van een motivatie en/of recensie behoren tot de mogelijkheden. Het staat de betreffende kaderopleiding vrij hier zelf een keuze in te maken. De toelating hoeft geen apart onderdeel van de kaderopleiding te vormen, maar kan de aanloop van de eerste fase omvatten in de vorm van een blok of module.

De toelating biedt de kandidaat de mogelijkheid:

- een zo volledig mogelijk beeld te krijgen van de toekomstige kaderopleiding
- te checken of deze voldoende bagage heeft om de kaderopleiding te gaan volgen
- na te gaan of de kaderopleiding aan zijn verwachtingen voldoet.

De toelating heeft voor de kaderopleiding tot doel:

- voldoende zicht te krijgen op de motivatie van de toekomstige deelnemer
- na te gaan of de toekomstige deelnemer zich voldoende kan ontwikkelen
- na te gaan of de toekomstige deelnemer voldoende bagage heeft om de kaderopleiding te starten
- in te schatten of de deelnemer voldoende doorzettingsvermogen heeft om de kaderopleiding af te maken.

7. Competenties

Competenties staan voor de integratie van kennis, houding en vaardigheden op het reflectieve, vaktechnische, maatschappelijke en artistieke vlak. Deze competentie termen geven tevens de doelen op langere termijn aan. Gedurende de kaderopleiding wordt helder in kaart gebracht op welke manier en op welk moment kennis, houding en vaardigheden worden getoetst en welke competenties centraal staan. De competenties worden hierna geformuleerd.

De afgestudeerde regisseur van de kaderopleiding Theaterregisseur voor de Amateurkunst is in staat:

- met creatieve intuïtie een artistiek concept te formuleren en dit om te zetten naar een repetitie- en voorstellingstrategie, daarbij rekening houdend met de mogelijkheden van de spelersgroep
- een klimaat te creëren waarin creativiteit en lerend vermogen van zichzelf en van anderen tot hun recht komen.

- de eigen opvattingen over theater in relatie tot de in de kaderopleiding opgedane kennis en begeleidingsvaardigheden om te zetten in een artistieke visie die leidt tot een boeiende voorstelling
- de situatie aan het begin van de regie optimaal in te zetten tijdens repetitie en voorstelling door middel van adequate begeleiding
- de eigen rol in creatieve processen helder en kritisch onder woorden te brengen
- bewust om te gaan met de ontwikkelingen in het theater in heden en verleden; vanuit de wetenschap dat theater reageert op de samenleving en zich manifesteert binnen diverse culturen en in vele vormen.

8. Toetscriteria

Aan de hand van de criteria voor de landelijke eindtoets evalueert de toetscommissie de eindtoets van een afstuderende deelnemer. De toetscriteria zijn bedoeld om de vaardigheden van de deelnemer aan te tonen. De praktische toepassing van de toetscriteria zijn als bijlage 5, organisatorische uitwerking toegevoegd. Hierin zijn waarderings opgenomen die bij twijfel gehanteerd kunnen worden. De 'kale' criteria zijn:

Deelnemer laat middels een voorstelling ten aanzien van algemene vaardigheden blijken:

- een visie op het materiaal te hebben ontwikkeld die tot zijn recht komt in de voorstelling.

Deelnemer laat middels een voorstelling ten aanzien van theaterregie blijken:

- een visie op tempo en ritme te kunnen ontwikkelen en deze bewust toe te passen in de voorstelling
- dat de ruimteregie⁴ (van de personages) bijdraagt aan de betekenis van de voorstelling
- dat de gekozen speelstijl effectief is
- dat het proces heeft geleid tot betrokkenheid en begrip van de spelers ten aanzien van hun personages
- dat hij in staat is de groep tot samenspel te brengen
- de scenografische middelen op elkaar af te kunnen stemmen en daar een betekenisdragend toneelbeeld mee te creëren.

Het werk van de deelnemer kenmerkt zich door:

- vitaliteit: levendigheid, enthousiasme, inzet en energie waarmee de voorstelling gebracht wordt
- oorspronkelijkheid/identiteit: eigenheid van de theatermaker; deze voorstelling kan alleen door deze maker gemaakt worden
- Theatraliteit: met gevoel voor theatraal inzicht vormgegeven
- zeggingskracht/wisselwerking met het publiek: de interactie tussen voorstelling en publiek waardoor een optreden tot een unieke gebeurtenis kan worden.

Deelnemer laat tijdens het gesprek ten aanzien van de theatergroep blijken:

- zich bewust te zijn van het regieplan in relatie met de mogelijkheden van de groep.

---

⁴ Onder ruimteregie wordt verstaan: De ruimtelijke relatie tussen personages op het speelvlak (speelruimte) kortom de *mise-en-scène*; de relatie tussen speelruimte en de off stage ruimte; de relatie tussen meerdere speelruimten; de ruimte tussen de fictieve en de reële ruimte; de relatie tussen 'het gebeuren' in de voorstelling en de speelruimte. Frank Verhagen.

Deelnemer laat middels gesprek ten aanzien van het publiek blijken:

- weloverwogen en adequate keuzes te hebben gemaakt.

9. Inhoud van de kaderopleiding

Theater maken is een complex proces. Het vraagt veel van de regisseur want theater maken is in sterke mate ook de kunst van het samenwerken. Zo heeft de regisseur als artistiek leider te maken met een team van medewerkers, waaronder acteurs, vormgevers, bouwers en technici. Een groot samenspel. En, hoe groter de productie, hoe complexer het geheel. Naast 'het levende materiaal' waarmee de regisseur moet kunnen werken, zijn er nog veel andere factoren van invloed op het eindresultaat, zoals de stukkeuze, het ontwikkelen van het concept, de vormgeving, de locatie en de algehele organisatie van een theaterproductie.

Fasering

De opleiding is onderverdeeld in drie fasen:

- **de eerste fase:** het leggen van de vakmatige basis. In deze fase wordt gewerkt met de fundamentele elementen die in elk repetitieproces op enig moment aan de orde komen om een voorstelling te kunnen maken die zeggingskracht bezit. Daartoe wordt een uniform begrippenkader en een gezamenlijke theatertaal ontwikkeld.
- **de tweede fase:** de verdieping, het leren theater maken vanuit het specifiek eigene van iedere deelnemer. Er wordt een werkwijze gehanteerd die de deelnemers in staat stelt hun eigen visie te ontwikkelen en hun mogelijkheden te verkennen. Op deze manier kunnen de deelnemers hun affiniteit met theater uitbouwen binnen het veld van het amateurtheater.
- **de derde fase:** de uitvoering, het maken van een voorstelling waaruit visie en betrokkenheid met theater blijkt. De regisseur wordt uitgedaagd een voorstelling te maken die oorspronkelijkheid bezit.

Algemene aanbevelingen

Het is aan te bevelen dat de deelnemers van een kaderopleiding zich naast blokken of modules van de opleiding verdiepen in de mogelijkheden en de ontwikkelingen van theater. Op die manier kunnen zij zich gericht oriënteren op de eigen fascinatie met betrekking tot theater en de richting bepalen die ze na de kaderopleiding op willen gaan.

Het is daarom belangrijk de deelnemers te stimuleren tot:

- het bezoeken van theatervoorstellingen en festivals
- het bezoeken van kunstvormen uit andere disciplines zoals dansvoorstellingen, muziektheater, beeldende voorstellingen, musea, als ook multidisciplinaire uitingen.
- het volgen van extra spelweekenden
- deelname aan een landelijke dag voor theatermakers in het amateurveld.

Wanneer deelnemers onvoldoende kennis hebben van de praktijk van het amateurtheaterveld is het eveneens belangrijk deelnemers te stimuleren tot:

- een kijkstage bij een bestaande theatergroep
- een regieassistentschap
- deelname als regisseur aan een eenakterfestival.

In bepaalde situaties kan één van deze onderdelen ook verplicht worden gesteld om door te kunnen gaan naar de volgende fase van de kaderopleiding, zoals bijvoorbeeld een inhaalprogramma.

Onderdelen uit de algemene aanbeveling kunnen naar keuze in het opleidingswerkplan worden opgenomen.

9.1 Eerste fase: het fundament

In de eerste fase is de kaderopleiding dan ook gericht op het fundament van het theater maken, toegespitst op het theater maken met amateurs. Om dit fundament in een helder kader te vatten is gekozen voor onderstaande onderdelen. In de praktijk van de kaderopleiding kunnen deze elementen bij de verschillende vakinhouden door elkaar lopen, ze zijn met andere woorden niet strikt te scheiden.

In de eerste fase van de kaderopleiding komen aan bod:

- bouwstenen
- visie
- spelinzicht
- spelbegeleiding
- marge, vakken naar keuze.

Deze onderdelen vormen samen het fundament van de opleiding.

Bouwstenen

Het maken van een voorstelling is als het maken van een bouwwerk. De regisseur moet weet hebben van de bouwstenen van een voorstelling, hij moet ze kunnen hanteren, plaatsen en bijsturen, en hij moet ze kunnen waarnemen, analyseren en interpreteren. Een groot aantal bouwstenen komt aan bod wanneer er op de vloer gewerkt wordt aan spelinzicht en spelbegeleiding. Een aantal andere, waaronder dramaturgie, heeft extra aandacht nodig in de vorm van aparte lessen of modules. In de eerste fase wordt bijvoorbeeld van de kaderopleiding verwacht dat de grondbeginselen van de dramaturgie zowel in praktijk als in theorie behandeld worden.

Gebaseerd op de toetscriteria komen in de eerste fase de volgende bouwstenen aan de orde:

- **Spel**
  - tekstbehandeling (analyse en interpretatie)
  - personageontwikkeling
  - improvisatie
  - stem en beweging
  - tempo en ritme
  - mise-en-scène en ruimteregie
  - speelstijlen
- **Basisdramaturgie**
  - begrippen en structuren
  - kennis van het theater van de 20e en 21e eeuw
  - oriëntatie op de klassieken
  - oriëntatie op de semiotiek
- **Theatervormgeving**
  - kennismaking met decor, kostuums, licht en geluid

Visie

Leren regisseren begint met het ontwikkelen van een visie: inzicht krijgen in wat je wilt vertellen, het ontdekken van de eigen fascinaties en het onderzoek naar de eigen mogelijkheden om die fascinaties te verbeelden.

Een visie geeft richting, bepaalt wat iemand wil doen en bereiken. Bijvoorbeeld dat theater moet emotioneren, je tot nadenken moet aanzetten of moet relativiseren. Vanuit een visie kunnen keuzes gemaakt worden. Keuzes voor hoe de regisseur met de verschillende bouwstenen gaat werken. Wanneer de bouwstenen vanuit een visie zijn toegepast kan de regisseur uitkomen bij een eindresultaat dat vitaliteit, oorspronkelijkheid en theatraaliteit bezit.

De regisseur in het amateurveld moet niet alleen theater kunnen maken maar ook didactisch en pedagogisch getraind zijn om de spelers vanuit een visie op de individuele mogelijkheden en beperkingen te kunnen coachen. Onontbeerlijk bij het ontwikkelen van een visie is het werken aan een algemene theatrale- en kunstzinnige ontwikkeling. Dat betekent: voorstellingen gaan zien, deze gezamenlijk analyseren en bespreken, recensies schrijven. En, in breder perspectief, zich verdiepen in andere kunstvormen en kunstuitingen.

Spelinzicht

Door zelf te spelen, op spel te reflecteren en anderen aan het spelen te brengen ontstaat spelinzicht. Wil een regisseur in staat zijn om spel te sturen, spelers te verleiden tot spel, aan rolbouw te kunnen werken, spanning te creëren, kortom om samen met zijn spelers te kunnen bouwen aan een voorstelling, moet hij spelinzicht ontwikkelen: inzicht in zijn eigen spel en het spel van anderen. Hij moet spel kunnen interpreteren en analyseren. Wat zie ik? Wat betekent het? Wat doet de speler? Wat gebeurt er in het samenspel? Welke betekenis krijgt het in de scène? Sluit dit aan bij mijn concept?

Spelinzicht betekent inzicht in:

- de mogelijkheden en belemmeringen van de individuele speler, in verschillende spelsituaties
- aspecten van spel en spelstroom, zoals verbeelding, spontaniteit, flexibiliteit, concentratie, expressie, waarnemen en vormgeven van impulsen, samenspel en presentatie-mogelijkheden van tekstbehandeling en dialoog
- authenticiteit, geloofwaardigheid en helderheid
- spelen vanuit motieven en vanuit het invullen van de vragen: 'wie, wat, waar, wanneer, waarom en hoe'
- het doel en het resultaat van spelopdrachten
- het bedenken en op juiste wijze toepassen van spelopdrachten.

Het ontwikkelen van de eigen fascinatie

Een theatervoorstelling wint aan betekenis en zeggingskracht als de regisseur deze mede vanuit zijn eigen fascinatie maakt. Tijdens de opleiding is naast de ontwikkeling van de vakbekwaamheid ook het ontdekken en ontwikkelen van de eigenheid, de individuele kwaliteit en de eigen fascinatie belangrijk. Elke regisseur heeft vanuit zijn achtergrond en interesses een eigen fascinatie van waaruit en de wijze waarop hij theater maakt. Tijdens de opleiding onderzoeken de deelnemers hun persoonlijke drijfveren om zich door middel van het maken van theater te kunnen uiten.

Het ontwikkelen van de eigen fascinatie is een voortdurend en dynamisch proces. De deelnemer zal zijn eigen fascinatie ontdekken en aanscherpen door het zien van voorstellingen, het lezen van stukken, het schrijven van recensies, het maken van scènestudies en etudes en het met elkaar discussiëren over stukken, voorstellingen en de actualiteit van de dag.

De vragen die de deelnemer zich zal stellen zijn:

- wat boeit of raakt me in een toneeltekst, vorm van theater, registijl, discussie en actualiteit?
- waarom en wat heb ik daar over te vertellen en aan toe te voegen?
- wat is een thema waarmee ik in het leven sta en hoe verhoudt dat thema zich met de wereld om mij heen in al zijn verscheidenheid?

Eerste regietoepassing en afsluiting van de eerste fase

Als afsluiting van de 1^e fase (de basis) van de kaderopleiding regisseert elke deelnemer een korte tekst (minimaal 10 minuten) waarbij de eigen fascinatie het uitgangspunt is.

Elk mens is uniek en deze uniciteit wordt zichtbaar en voelbaar door de individuele fascinatie. Deze bepaalt de keuze van het stuk, de registijl, speelstijl, vormgevingselementen en het samenwerkingsproces met spelers en andere betrokkenen. De voorstelling is het eindresultaat daarvan. De voorstelling komt tot stand vanuit de fascinatie van de regisseur en geeft daarmee blijk van zijn oorspronkelijkheid. Een andere regisseur zal nooit een zelfde voorstelling kunnen maken.

De aankomende regisseur kan voor het maken van deze productie zowel met mededeelnemers van de opleiding als spelers van buiten af werken. Tijdens de totstandkoming van deze voorstelling blijkt dat de deelnemers de bouwstenen, de vakmatige basis, zoals omschreven in het raamleerplan van de eerste fase beheersen.

Spelbegeleiding

De mensen waar de regisseur mee gaat werken zijn liefhebbers, spelers die theater maken in hun vrije tijd. Zij verschillen onderling in ervaring, niveau en motivatie. De regisseur zal de mogelijkheden van de speler moeten kunnen ontdekken en daarmee werken. De speler zal moeten worden uitgedaagd en verleid tot spelen en dat in een veilige en inspirerende omgeving. Het creëren van een dergelijke omgeving is de taak en de verantwoordelijkheid van de regisseur. Dat vraagt inzicht in het balanceren op de dunne lijn tussen te weinig vragen (saai, te weinig uitdaging) en overvragen (eng, frustrerend: ik kan het toch niet).

Het blok spelbegeleiding omvat de volgende elementen:

- spelerskwaliteiten leren zien en het leren coachen van de ontwikkeling van eigenheid en kwaliteit
- spelopdrachten leren toepassen en toespitsen op de actuele situatie en die ene speler
- weet hebben van groepsprocessen en deze positief kunnen beïnvloeden ten gunste van het werken aan de voorstelling
- een goed en veilig leerklimaat kunnen creëren
- in staat zijn een goede opbouw te maken voor zowel één repetitie als voor het hele proces.

Marge

Het verdient aanbeveling om een marge open te houden in het lesprogramma van de eerste fase. Hierdoor ontstaat er de mogelijkheid om op specifieke vragen van de deelnemers in te gaan of om een inspirerende verbreding of verdieping aan te bieden. Om een paar voorbeelden te noemen: een workshop multimedia, een weekend bewegingstheater, of een excursie naar een openbare repetitie van een professioneel gezelschap.

9.2 Tweede fase: de verdieping

De deelnemer wordt begeleid in de zoektocht naar de eigen kracht, de eigen handtekening, het eigen autonome kunstenaarschap. Deze eigenheid krijgt vorm door de artistiek inhoudelijke keuzes die hij maakt, zoals keuzes betreffende spelersgroep, genre, stijl en werkwijze.

Wezenlijk onderdeel van de persoonlijke stijl is de manier van leidinggeven binnen een creatief proces. De regisseur verstaat de kunst van het samenwerken en is als inspirerend leider in staat een creatief team aan te sturen. De regisseur weet wat hij wil en durft zijn eigen wijsheid te volgen, durft te vertrouwen op zijn eigen intuïtie. De regisseur is eveneens in staat zich kwetsbaar op te stellen en open te staan voor creatieve impulsen van anderen. Hij durft en kan verdieping zoeken en is als artistiek leider in staat om heldere keuzes te maken.

Alle elementen - de bouwstenen, de artistieke keuzes en het leidinggeven aan een vruchtbaar werkproces - moeten uiteindelijk samen komen in één resultaat, de voorstelling. Er wordt gewerkt vanuit een regieplan waarin de regisseur gedurende het repetitieproces alle keuzes en ontwikkelingen beschrijft. Als onderdeel van het regieplan ontwikkelt de deelnemer een artistiek concept waarin doel, artistieke keuzes en route worden verwoord. Dit artistiek concept biedt houvast en is steeds in beweging. Het dient als tussentijdse toetssteen, als springplank voor artistieke koerswijzigingen.

Onderdelen tweede fase

Er wordt gewerkt met lesblokken die de deelnemers helpen zich te ontwikkelen naar het zelfstandig maken van een eindvoorstelling. In twee van de lesblokken wordt een etude gemaakt: een etude is een korte voorstelling, dus méér dan een oefening.

In de tweede fase komen aanbod:

- etude 1: bron eigen gemotiveerde keuze, spelers van binnen
- etude 2: bron eigen gemotiveerde keuze, spelers van buiten
- dramaturgie
- theatervormgeving en theatertechniek
- voorbereiding op de eindstage
- keuzevakken

Etude 1

Om de deelnemer kennis te laten maken met de complexiteit van het regisseren wordt er weliswaar op kleine schaal begonnen, maar moeten alle aspecten van het maken van een voorstelling aan bod komen. Er wordt toegewerkt naar een presentatie van een fragment. Dit fragment is deel van een groter geheel, maar kent al wel een eigen spanningsboog, een begin en einde. De regisseur oefent met het opstellen van een regieplan, waarin met name het artistiek uitgangspunt wordt geformuleerd. In het artistiek uitgangspunt wordt aangegeven wat de bron en de fascinatie zijn waaruit de regisseur wil werken en wat de stappen zullen zijn in het proces. Ideeën en vragen ten aanzien van de vormgeving worden hier ook in opgenomen.

De spelers zijn deelnemers van de kaderopleiding. Daarnaast kan gekozen worden voor een team rondom de regisseur, dat bijvoorbeeld bestaat uit een regieassistent, een vormgever en een productie leider. Omdat er sprake is van een kortdurend project vraagt dit van de deelnemer een goede voorbereiding, kordate keuzes en planning. Van belang is dat er een klimaat heerst waarin de deelnemer durft te leren van alle moeilijkheden die hij tegenkomt en fouten die hij ongetwijfeld zal

maken. Het gehele proces en de ontwikkeling van de deelnemer staan voorop; de presentatie is daarvan afronding.

Etude 2

De deelnemer gaat, met spelers van buiten de kaderopleiding, een korte voorstelling maken, die op zichzelf kan staan met een eigen zeggingskracht (premissie) en een opbouw met een duidelijk begin en eind. Er wordt gewerkt vanuit dezelfde structuur en fasering als bij de eindstage. De regisseur legt alle stappen en gegevens vast in het regieplan (zie bijlage 2, inhoudelijke uitwerking). Ook bij deze etude kan gekozen worden voor een team (van mededeelnemers) rondom de regisseur.

Repetities vinden tijdens en/of buiten de lessen van de kaderopleiding plaats. Er kan gekozen worden voor een klein project bij een bestaande vereniging. De sessies binnen de lesuren zijn dan openbare repetities.

Evaluatie

Bij beide etudes worden zowel werkproces als presentatie geëvalueerd. Dit vindt plaats aan de hand van de toetscriteria en, meer specifiek gericht op het stadium binnen de kaderopleiding, aan de hand van de volgende vragen:

- hoe steken werkwijze en presentatie vakmatig in elkaar?
- waarom is dit de presentatie van die regisseur?
- wat heeft hij verteld, of willen vertellen?
- wat heeft hij voor ontwikkeling doorgemaakt?
- wat is de kracht, de eigenheid, waar liggen de valkuilen?
- wat is de beste, meest voor de hand liggende, uitdagende, volgende stap voor deze regisseur?

Aan de hand van het proces, presentatie en de feedback van spelers en assistenten leert de regisseur zijn kwaliteiten en tekortkomingen kennen. Op basis van deze informatie en het regieplan schrijft de deelnemer een kort procesverslag om inzicht in de eigen competenties te verwerven.

Dramaturgie

In deze fase komt een volgende verdieping aan bod:

Op de vloer:

- welke dramaturgische vaardigheden heeft de regisseur (voortdurend) nodig?
- hoe kan de regisseur blinde vlekken voorkomen, met 'eerste ogen' blijven kijken, met 'eerste oren' blijven luisteren?
- waar komt de dramatische spanning (of het gebrek eraan) vandaan?
- vertelt de regisseur met de gemaakte scène wat hij wil vertellen?
- zijn de tekens die hij geeft helder en eenduidig?

Studie:

- het leren schrijven van een dramaturgisch concept als onderdeel van het regieplan en ter voorbereiding van de eindstage (zie ook bijlage 2, inhoudelijke uitwerking)

Aandacht voor theaterrepertoire

Om als regisseur te kunnen kiezen uit het brede scala van mogelijkheden, worden tijdens de opleiding zowel de smalle als de brede betekenis van de term theaterrepertoire ingevuld en gehanteerd. Van de 30 primaire stukken die de deelnemer tijdens de opleiding leest of waar hij mee op de vloer werkt, ligt de verhouding ongeveer 30-70 %. Omgerekend leest de deelnemer 9 wereldrepertoire toneelstukken en 23 meer recente toneelstukken. Natuurlijk valt er over de keuze

van wereldrepertoirestukken te twisten, dat moet vooral worden gedaan. Voor een uitleg over de betekenis van smalle en brede betekenis van het theaterrepertoire zie bijlage 4, inhoudelijke uitwerking.

Theatervormgeving en theatertechniek

Een vormgever - of zelfs meerdere vormgevers voor de verschillende disciplines in een theatervoorstelling - is in de praktijk van het theater maken met amateurs meestal een grote luxe. In vele gevallen is de regisseur zelf de vormgever van zijn voorstelling. Hij zal een basis aan beeldend vermogen moeten kunnen koppelen aan het kunnen communiceren met bouwers en kostuummakers. Daarnaast zal hij moeten kunnen communiceren met theatertechnici, zowel op het gebied van licht als geluid. Heeft de regisseur wél een vormgever naast zich, dan zal hij ook daarmee accuraat moeten kunnen communiceren. In dit lesblok komen op praktisch niveau de verschillende vormgevingselementen aan bod:

- welke tekens geef je met bepaalde vormgevingselementen?
- hoe verhouden deze zich tot wat je met de voorstelling wilt laten zien?
- hoe zorg je ervoor dat de spelers met de vormgeving uit de voeten kunnen?
- hoe kunnen zij de vormgeving in hun spel gebruiken?

Er wordt onderzocht waar de kracht en affiniteit liggen van de regisseur. Ook hierbij is de zoektocht naar de eigen handtekening, de eigen smaak, het eigen verhaal, van grote betekenis.

Vorbereiding op de eindstage

De deelnemer wordt tijdens de tweede fase voorbereid op het maken van de eindtoetsproductie. Vanuit verkregen inzicht in de eigen competenties zijn veel stappen te zetten en keuzes te maken:

- het vinden van een goede, passende stageplaats en daarmee contact leggen
- communicatie met spelersgroep over ambitieniveau, drijfveren, verwachtingen, stukkeuze, werkwijze, mogelijkheden en onmogelijkheden
- zakelijke en organisatorische afspraken maken met de spelersgroep
- vinden van een stuk of een thema en een werkwijze, passend bij het niveau, de ambitie, de fascinatie en de visie van de deelnemer, gekoppeld aan het niveau en de ambities van de spelersgroep
- leren opzetten van een regieplan
- de deelnemer leert een voorstellingsstrategie te ontwikkelen, dat betekent onder meer:
  - welke stappen moeten op welk moment worden gezet?
  - welke beslissingen moeten wanneer in het proces zijn genomen?
  - wie is waarvoor verantwoordelijk?
  - wat moet wie waarvoor en wanneer klaar hebben?

Keuzevakken

Het theatervak is veelomvattend. Binnen het tijdsbestek van deze kaderopleiding moeten prioriteiten gesteld worden. Niet alles kan aan bod komen. Zeker tijdens de tweede fase kunnen de opleiders en de deelnemers zien, of anders aangeven, waar nog een grote behoefte aan is. Welke lacune dient nog gevuld? Het is goed om ruimte in te bouwen voor nog nader in te vullen lesblokken, en niet de gehele kaderopleiding van te voren in te vullen. Zeker vlak voordat de deelnemers beginnen met hun eindstage kunnen aspecten aan het licht komen die onrust kunnen veroorzaken. Open lesblokken bieden een oplossing voor die onrust. In een ander geval, binnen een kaderopleiding waar zo'n onrust niet heerst, is nog ruimte voor bijvoorbeeld gastdocenten, die zorgen voor een inspirerende opmaat naar het stagejaar toe.

9.3 Derde fase: de uitvoering

De uitvoering is de stap van opleiding naar praktijk. In deze fase van de kaderopleiding maakt de deelnemer zelfstandig, en buiten de kaderopleiding, een voorstelling: de eindstage. De regisseur zoekt een stuk of thema dat past bij zijn eigen ontwikkeling en fascinatie en dat door de groep begrepen en met plezier gedragen kan worden. Onder begeleiding van de speldocent en dramaturg ontwikkelt hij het regieplan dat als leidraad door het hele werkproces gebruikt kan worden. Hij neemt de zorg voor het werkklimaat en het groepsproces op zich, en hij draagt de verantwoording voor het slagen van de productie. Dat is een complexe en verantwoordelijke taak en de positie van de regisseur wordt vaak als eenzaam ervaren. Daarom zijn er tijdens deze laatste fase, naast de individuele begeleiding, de zogeheten terugkomsessies. Er valt veel te leren van, en te delen met de mededeelnemers. De kaderopleiding wordt afgesloten met een gezamenlijke evaluatie en afronding.

De derde fase bestaat uit vier onderdelen:

1. schrijven van het regieplan
2. eindstage, begeleiding
3. terugkomsessies
4. evaluatie en afronding

1. Schrijven van een regieplan

Het regieplan is niet alleen een leidraad voor de regisseur maar kan ook als leidraad voor de begeleiding dienen. In het regieplan zijn alle eerste stappen en fantasieën geconcretiseerd tot uitgangspunten, en is het tijdspad uitgewerkt tot repetitie- en voorstellingsstrategie.

Het regieplan omvat de volgende onderdelen:

- **artistiek concept**
  - fascinatie en verbeelding
  - vormgeving
- **dramaturgisch concept**
- **werkwijze**
  - concrete uitwerkingen in doelen en oefeningen per repetitie
  - opbouw en tijdsplanning: wanneer oefen ik welke scènes / items
  - coaching en ontwikkeling van spelers
- **productie en organisatie**
  - gegevens en afspraken
  - tijdsplanning
  - omgang met makers

Zie ook bijlage 2, inhoudelijke uitwerking.

Conceptueel denken

Het is belangrijk om de deelnemer al in een vroeg stadium kennis te laten maken met het schrijven van een concept. Dit is van grote waarde voor de regisseur in spé in de ontwikkelingsfase van een tekst of idee. Hoewel het vaak niet eenvoudig is voor de deelnemer om dit direct te doorzien. Een creatieve beginnende regisseur kan en wil alle kanten op met zijn idee. Maar een voorstelling moet consistent zijn ten opzichte van wat hij wil zeggen en de daarbij gekozen werkwijze en uitgezette tekens. Een concept schrijven zet de regisseur aan om tot nadenken hierover. Daarna kunnen er in het werkproces nog wel aanpassingen aangebracht worden in de manier waarop hij wat wil zeggen, maar de basis voor het *wat* en *waarom*, staat in het concept gemarkeerd. Het concept biedt de begeleider houvast om de deelnemer binnen het spoor van de vertelling te houden en hier steeds aan te refereren. De deelnemer wordt zo gestimuleerd om de creativiteit toe te passen ten bate van de inhoud.

In de eerste en tweede fase kan de deelnemer oefenen in het maken van een goed concept. Hierdoor staat hij stil bij zijn eigenheid, stijl en persoonlijke inhoud. Het is aan te bevelen om de deelnemer *niet* te laten starten met de repetitieperiode voordat het concept is goedgekeurd. Als de basis van wat hij wil zeggen met de voorstelling nog niet is vastgesteld, zijn alle stappen in het werkproces willekeurig. Er kan dan geen werkplan worden gemaakt. In het concept legt de deelnemer namelijk ook vast wat hij wil onderzoeken. Hij onderzoekt niet *wat* hij wil zeggen, maar gaat onder meer op zoek naar een werkwijze (via beweging, improvisatie, eigen inbreng van de spelers) of een stijlkeuze die bijdraagt aan het verhaal. Als de deelnemer aan het begin van de derde fase de opdracht krijgt een concept te maken voor de eindtoets, kan hij al aan het idee voor de voorstelling gaan werken.

Voor elke deelnemer zal individueel gekeken worden hoeveel tijd er nodig is voor het werken aan het regieplan. Sommige deelnemers zullen afhankelijk zijn van repetitie en speeldata van de groep waar ze regisseren. Vaak weten de deelnemers dat ruim van te voren, zodat ze van deze gegevens voor de planning van de conceptfase en begeleidingsfase gebruik kunnen maken.

Hierna wordt het regieplan beoordeeld, waarbij de volgende aandachtspunten van belang zijn:

- de haalbaarheid (in tijd en mogelijkheden van de deelnemer)
- de uitdaging die het biedt voor de deelnemer
- de eigen stijl en het onderzoek die volgen uit de persoonlijke ontwikkeling
- de inhoud. Is de inhoud voldoende concreet geworden? Is er nog voldoende ruimte in het concept om te ontwikkelen binnen het werkproces? Is er voldoende ontwikkeling/beweging te lezen binnen de vertelling (stuwende kracht)?

De voorbereiding op de montagevoorstelling

De deelnemer die werkt vanuit impuls of vorm en minder vanuit een vaste tekst, heeft evenveel aan conceptontwikkelingen als degene die vanuit een vaste tekst werkt. De voorstelling met een improviserende start als werkwijze, begint niet vanuit niets. Het werken vanuit improvisatie gaat namelijk altijd 'ergens' over.

In het voorbeeld van de conceptvragen (zie bijlage 6: richtlijnen voor het maken van een concept voor een montagevoorstelling) zullen die regisseurs die zonder bestaande tekst willen werken waarschijnlijk ook met vraag 3 kunnen beginnen (*met welke beelden, invalshoeken, materialen zou ik aan de slag kunnen gaan?*), om te komen tot de vraag: wat wil ik vertellen?

Hij weet minstens waarom hij wil werken vanuit improvisatie, hij weet met hoeveel acteurs hij wil werken, hij weet wat voor soort voorstelling hij wil maken en in welke stijl. Hij heeft minstens een thema en hij weet waarom dat thema hem aanspreekt.

Het thema heeft consequenties voor de opdrachten die de regisseur geeft, de manier waarop hij stuurt en kijkt (als regisseur) en waarop hij keuzes maakt. De voorstelling kan dan te zijner tijd

vervolgens worden beoordeeld op de route die de regisseur heeft afgelegd en de mate waarin hij hierin is geslaagd. Het eindresultaat is in deze voorbereidingsfase vaak nog het minst belangrijk.

Zie ook bijlage 6: richtlijnen voor het maken van een concept voor een montagevoorstelling

2. Eindstage en begeleiding

De eindstage bestaat uit het maken van een volwaardige theatervoorstelling met amateurs. Met de eindstage rondt de deelnemer de kaderopleiding af. De eindstage mondt uit in de eindtoets, de examenvoorstelling. Alle in de twee eerste fasen doorlopen aspecten van het theater maken met amateurs komen samen in het regisseren van een volwaardige voorstelling. Een met goed gevolg afgelegde eindtoets geeft de deelnemer het landelijk diploma Theaterregisseur voor de Amateurkunst.

De docenten van de kaderopleiding begeleiden de deelnemer op alle onderdelen van de stage. Zij bezoeken de deelnemer regelmatig tijdens repetities met de groep, zodat er een goed inzicht kan worden verkregen in proces en ontwikkeling van productie en deelnemer.

Algemene voorwaarden eindtoetsvoorstellingen

De eindtoetsvoorstelling moet minimaal één uur duren. De eindtoetsvoorstelling moet minimaal door twee personen gespeeld worden. Of beide personen al dan niet tekst hebben is niet van belang. De eindtoetsvoorstelling mag geen eenakter zijn. De toetscriteria moeten zowel op een bestaande tekst als een montagevoorstelling of een voorstelling op basis van persoonlijke ervaringen toepasbaar zijn.

In geval van een montagevoorstelling dient er sprake te zijn van een dramaturgische ontwikkeling waarin fragmenten op elkaar reageren. Er moet een dramaturgisch concept aan ten grondslag liggen, waarbij de dramatische structuur duidelijk herkenbaar is. Bij een eindtoetsvoorstelling die op basis van de eigen ervaringen van de spelers tot stand is gekomen, zoals gebruikelijk bij dramatiseren en community-art, dient de voorstelling boven deze ervaringen uit te stijgen. De ervaringen van de spelers moeten in het regieplan en dramaturgisch concept verwerkt zijn tot een zelfstandige tekst.

Afstudeermogelijkheden en verregaande specialisaties: een kwestie van kiezen

In deze aanscherping van het raamleerplan hebben we al eerder geconstateerd dat het goed is om deelnemers meer ruimte te geven om hun eigen fascinatie te ontdekken en te verkennen. Dat betekent dan ook dat deelnemers een ruimere keus moeten hebben in de manier waarop zij willen afstuderen, ofwel in de manier waarop zij hun eindstage willen inrichten.

In de eindstage moet de deelnemer het geleerde uit de 1^e en 2^e fase zelfstandig kunnen toepassen. Simpel gesteld kun je zeggen: wat je niet geleerd hebt, kun je ook niet toepassen. Voor de afstudeermogelijkheden betekent dat het volgende:

- het onderwerp van de afstudeerkeuze is tijdens de opleiding aan de orde geweest
- de deelnemer kan aantonen op een andere manier de competenties te hebben verkregen. Dit betekent wel dat de deelnemer vanuit de opleiding inhoudelijk begeleid moet kunnen worden.

Wanneer, bijvoorbeeld, een deelnemer een montagevoorstelling wil maken moet deze manier van theater maken in de verschillende lessen aan de orde zijn geweest. De specifieke kenmerken zijn terug te vinden in het regieplan. De deelnemer moet aantonen dat hij de competenties behorend bij de theatervorm tijdens de opleiding heeft verworven. De kaderopleiding moet kunnen aantonen dat

een specifieke theatervorm is aangeboden en dat de kaderopleiding de stage adequaat kan begeleiden. Ook is het mogelijk dat de deelnemer zich de specialisatie in voldoende mate heeft eigengemaakt vanuit zijn eigen achtergrond. Alleen wanneer aan de noodzakelijke voorwaarden is voldaan kan met de afstudeerspecialisatie worden gestart.

3. Terugkomsessies

Dit zijn lesmomenten waarop een uitwisseling plaatsvindt van de stand van zaken bij de diverse eindstages. Problemen en successen worden uitgewisseld. Afspraken kunnen worden gemaakt voor onderling repetitiebezoek. De sessie heeft vooral het karakter van een studiedag en kan bijvoorbeeld een actuele probleemstelling van het regisseren als thema hebben. Het grootste deel van de sessie wordt gebruikt om gezamenlijk op de vloer te werken aan een bepaald facet en/of leermoment uit het repetitieproces van één van de deelnemers. De deelnemer in kwestie kan daarvoor al dan niet zijn groep meenemen.

4. Evaluatie en afronding van de kaderopleiding en de toekomst in het werkveld

De laatste fase wordt geëvalueerd en de kaderopleiding wordt afgerond. De deelnemers staan daarmee aan het begin van een gediplomeerde regisseurspraktijk. En daarmee begint de opleiding die praktijk heet. De opleiders kennen aan het eind van de kaderopleiding de specifieke kwaliteiten van de deelnemers en begeleiden hen naar een passende plek in het veld.

De instelling die de kaderopleiding heeft verzorgd is in staat om diegenen die de kaderopleiding hebben doorlopen, te volgen, te coachen, na- en bijscholing aan te bieden en vraag en aanbod met het werkveld op elkaar af te stemmen.

Inhoudelijke bijlagen
Raamleerplan kaderopleiding
Theaterregisseur voor de
Amateurkunst

Een uitgave van Kunstfactor
Utrecht, juni 2009

Bijlage 1: Literatuurlijst

Top 15 - 2009 Theaterliteratuur Kaderopleidingen

Meest aanbevolen literatuur voor deelnemers aan de kaderopleidingen
Theaterregisseur voor de Amateurkunst.

- Geschiedenis**
- 1 Geschiedenis van het theater *door de eeuwen heen*
Phyllis Hartnoll, 1987 *
- Regie**
- 2 De hele wereld is toneel *vooral 20ste eeuw*
tekst, beweging, improvisatie, Erik Vos, 2005 *
- 3 Theater, handboek voor toneelmakers en toeschouwers
Eugene van Aerschot en Hugo Meer
- Repertoire**
- 4 NVA series *overzicht en keuze*
onder meer
- > 60 & < 90, stukken zonder Pauze, 2008 Leeswijzer voor hedendaagse theaterteksten door Elsbeth Rozenboom + 90 repertoirebeschrijvingen
  - 65 x 65+, stukken voor en met senioren 65 stukken met rollen voor spelers boven de 65 jaar, 2007
  - 80X jong!, stukken voor jongeren
- 5 Buitenkunst series, o.a. Esther Gerritsen, Enne Koens *hedendaags repertoire*
Vanaf 1997
- Over theatermaken**
- 6 Zo doen ze dat! *verschillende werkwijzen*
Regisseren en theater maken in het amateurtheater, repertoiretheater, bijzondere projecten, kinder- en jongerentheater, locatietheater, wijktheater, interdisciplinair theater, 2007
- 7 Het Rotterdams Wijktheater, theater voor en door wijkbewoners *specifieke werkwijze*
Ad van den Kieboom en Agnes Smit, 1998
- Over acteren**
- 8 Afstand tot de maan *handvat voor spel*
amateurspelers en de basisvaardigheden van het acteren, Annette de Vries 1999
- 9 Toneelspelen in de tegenwoordige tijd,
een veldboek voor vertellend toneel
Paul Binnerts
- 10 Doe maar gewoon / Niet gek genoeg, Speelstijlen en Acteren
Samenstelling: Loek Zonneveld

- 11 Groots acteren in 3 stappen
Frederik de Groot

Dramaturgie

- 12 Dramatiseren, van idee tot voorstelling
Roel Twijnstra e.a. (oorspr. 1987)

montage theater

- 13 Voorwaarts Achterwaarts
Praktische handleiding voor het lezen van toneelstukken, David
Ball

analyse

- 14 De verborgen schrijver
Ger Beukenkamp

- 15 De onzichtbare hand, conceptuele regie in het amateurtheater,
Stone van den Hurk, 1997

conceptueel leren denken

* niet meer leverbaar

De kaderopleidingen kunnen deelnemers naar deze literatuurlijst verwijzen of naar eigen inzicht een beperkt aantal boeken aanbevelen.

Voor repertoirekeuze kan contact opgenomen worden de Nederlands Vereniging voor Amateurtheater:

Repertoireadvieslijn: tel. 070-3603532. Voor het lenen van teksten en studieboeken, tel. 070-3602994.

Tijdschriften:

CUE

Nieuw tijdschrift NVA
amateurpodiumkunsten

www.theaternv.nl

TM Theatermaker

Tijdschrift over Theater, Muziek & Dans
Vakblad voor podiumkunst

www.theatermaker.nl

Theater & Educatie

Publicatiereeks over drama
van mise-en-scène tot culturele confrontatie

www.theatereneducatie.nl

AVN stagemagazine

Het vakblad voor podiumtechniek &
theatermanagement

www.brinkmanpublishers.nl

Algemeen:

Jaren van verbeelding,

artikelen over beeldende kunst, poëzie,
muziek, literatuur en theater

Jean Paul Bresser

Uitgeverij Balans, Amsterdam 2002

Recensies - een keuze uit zijn werk

Jac Heijer, journalist Haarlems Dagblad

NVA Bibliotheek, 2002

Dit is theater – op het podium, achter de
schermen en in de toekomst (boek en cd-rom)

Jesse Goossens

Lemniscaat, Rotterdam

ISBN: 9056375652

Theaterkritiek in Nederland – 25 critici aan de
tand gevoeld

TM / Uitgeverij IT&FB

ISBN: 9064036365

Het Theaterfestival 1999 – de wereld is klein
maar ik zou hem niet willen stofzuigen
(essays)

Uitgave Het Theaterfestival

ISBN: 9080363219

Theater:

Handboek Amateurtheater

B. Braat e.a.

Sectie D – regie/spel/acteren

Sectie J 2300 – spelopdrachten in het
repetitieproces

Sectie J 2400 – spreek- en stemtechniek

Sectie A – geschiedenis

Sectie E – scenografie

Sectie F – decor en rekvisieten

Sectie G – kostuums en grime

Sectie H – licht en geluid

Bohn Stafleu Van Loghum, Houten

Theater in gebruik

H. van Dam

Antwerpen/Amsterdam 1996

Hartstocht, toeval en tegenslag

M. Buijs

AHA Books, Amsterdam 1990

Uitgelicht – artikelen over jeugdtheater

Meijer, D. en B. Boonstra (eindred)

www.theaterboekwinkel.nl

Regie:

Regie in het Theater
Karel Huppertz
De regisseur in het Nederlands theater van de
twintigste eeuw

Uitgave: Passage 2003

Essays over acteerstijlen

Uitgave Het Theaterfestival 1998

Gesprekken over acteerstijlen
Vervolg op Essays over acteerstijlen

Uitgave Het Theaterfestival 2002

Spel & acteren:

Acteren en emoties
E. Konijn en A. Westerbeek

Boom, Amsterdam 1997

Acteurs op drift
Y. Oida en L. Marshall

Int. T & F Bookshop, Amsterdam 1995

Peter Brook en het eiland der verbeelding
E. Schra

Utrecht/ Amsterdam, 1995

Vuur, water, lucht en aarde
H. Woudenberg

Uitgeverij IT&FB, Amsterdam

Lessen voor acteurs
A. Tsjechov

Uitgeverij IT&FB, Amsterdam

Speloefeningen
B. Dieho, e.a.

Uitgeverij IT&FB, Amsterdam

De vos en de broedende vogel
E. Vos

Toneelcentrale, Bussum

Spel bij zijn positieven – artikelen
J. Ritsema

Speltribune, Amsterdam

Dramatiseren & improviseren:

Verder mag alles – een handboek voor
ensemble-improvisatie
Y. Bertsch, en F. Filz

Uitgeverij IT&FB, Amsterdam
ISBN: 9064036349

Theater vanuit het niets
A. Besseling

NVA Bibliotheek, Den Haag

Impro, improvisatie en theater
K. Johnstone

Uitgeverij IT&FB, Amsterdam

Improviseren kun je leren
H. Hofman

HB Uitgevers, Baarn

Drama is Kunst
L. Janssens
Over het spontaan ontwikkelen van drama bij jongeren

Uitgeverij IT&FB, Amsterdam

Oefenmateriaal:

Nu ben ik alleen – 101 monologen uit de toneelliteratuur
H. Oberman en R. Klinkenberg

Uitgeverij IT&FB, Amsterdam

Eerst u dan ik – 51 dialogen uit de toneelliteratuur
H. Oberman en R. Klinkenberg

Uitgeverij IT&FB, Amsterdam

Is dit een kapstok? – scènes uit een gezin
E. Gerritsen

Uitgave Stichting Buitenkunst, 1997

Voortaan doen we niet meer zo moeilijk – dialogen
N. Roep

Uitgave Stichting Buitenkunst, 2000

Theatergeschiedenis:

Een theatergeschiedenis der Nederlanden
Erenstein, R. (eindred.)

Amsterdam University Press, Amsterdam

Theater De Engelenbak – 25 jaar theater om lief te hebben

www.engelenbak.nl

Pantalone op het platteland (over commedia dell'arte)
H. van Schaik

Stichts Centrum voor Amateurtheater, Utrecht

Hallo medemens – geschiedenis van het werktheater
M. van Schayk

NVA Bibliotheek, Den Haag

Tussen de dronkaerd en het kouwe kind – 150 jaar Nationaal Tonel, KNS en Het Toneelhuis (over theater in België)

Ludion / Het Toneelhuis

Dramaturgie:

Tomaat in perspectief D. Meijer (red.)	NVA Bibliotheek, Den Haag
Betekenis van drama R. Twijnstra	Uitgeverij IT&FB, Amsterdam ISBN: 9064032327
Het gevoel heeft verstand gekregen – Brecht in Nederland diverse auteurs	NVA Bibliotheek, Den Haag
Theatre at the crossroads of culture P. Pavis	Routledge, UK
Interculturele puzzels – het theater in de 21e eeuw R. Schechner	NVA Bibliotheek, Den Haag

Theatervormgeving:

Toneelbeeld vanaf 1945 in Nederland L. Gieling	SDU/Stichting De Beurs van Berlage, Amsterdam ISBN: 9012066182
Sprekende theaterbeelden – zestien portretten van hedendaagse theatervormgevers (voornamelijk beeldmateriaal) H. Lemmerman. en M. Loink	Uitgeverij De Zwaluw, Arnhem
Theaterkostuums (praktische handleiding voor het realiseren van kostuums) C. Loeff, C. en R. Westendorp	Uitgeverij Cantecler ISBN: 9021309688
Decorbouw B. de Vries	De Kunst, Noord-Holland Speciale uitgave van de Vereniging voor Podiumtechnologie De Kunst

Overige literatuur en gespecialiseerde werken:

Theater:

Tranen in de regen – tranen in de wijken J. Bours en M. Houvast	Uitgave STUT Theater, Utrecht
De andere kant van de praktijk B. Dieho. e.a.	Uitgeverij IT&FB, Amsterdam

Regie:

Systems of rehearsal S. Mittler	Routledge, Londen

Directors in rehearsal – a hidden world C.S. Letzler	Routledge, Londen
Laterna Magica I. Bergman	Alexander Verlag, Germany ISBN: 902903932
Dramatiseren R. Twijnstra	Uitgeverij IT&FB, Amsterdam
Naar een sober theater J. Grotowski	Uitgeverij IT&FB, Amsterdam
Het theater van de wreedheid A. Artaud	Uitgeverij IT&FB, Amsterdam
Theater der Unterdrückten A. Boal	Frankfurt am Main, 1980
Ervoor en erachter staan E. van Dooren en A. Uitenhaag	BCA, Tilburg/Blaricum,
Für ein menschlicheres Theater G. Strehler	Berlijn, 1977
Theatereksperiment en politiek B. Brecht	Nijmegen, 1972
De lege ruimte P. Brook	Amsterdam, 1972
Method or madness R. Lewis	New York, 1960
The Stanislavsky System S. Moore	
Tekst en Spel/acteren	
Het lichaam als dichter J. Lecoq	Uitgeverij IT&FB, Amsterdam ISBN: 9064035849
De kano van papier E. Barba	Uitgeverij IT&FB, Amsterdam
Alles over method acting N. Mandarino	Uitgeverij IT&FB, Amsterdam
Een vroom bedrog – het karakteristieke in het acteren S. Vroom	Uitgeverij IT&FB, Amsterdam
Regisseren? Daar sta je dan voor! P. Damstra	NVA Bibliotheek, Den Haag

Paradox van de toneelspeler D. Diderot	Uitgeverij IT&FB, Amsterdam
Theatregames for rehearsal V. Spolin	Evanston, 1985
Lessen voor acteurs 1, 2 en 3 K. Stanislawski	Uitgeverij IT&FB, Amsterdam
Dramatiseren en improviseren: Van thema naar theater N. Douw	Rotterdam, 1987
Dramatiseren M. van Dijck	Toneelcentrale, Bussum
Improvisation for the theatre V. Spin	Evanston, 1963
Theatergeschiedenis Langs kermessen en hoven B. Albach	NVA Bibliotheek, Den Haag
Stabielen & passanten – 125 jaar Amsterdamse Toneelschool H. van Maanen	Uitgeverij IT&FB, Amsterdam
Het Nederlandse Toneelbestel van 1945 tot 1995 H. van Maanen	Uitgeverij IT&FB, Amsterdam
Spielplan, der Schauspielführer von der Antike bis zur Gegenwart G. Hensel	München, 1995
History of the Theatre O.G. Brockett	Boston, 7e ed., 1995
Kijk op theater E. Schra	SLO, Enschede
De geschiedenis van de Commedia dell'Arte R.L. Erenstein	Uitgeverij IT&FB, Amsterdam
Dramaturgie Betekenis van drama R. Twijnstra	Uitgeverij IT&FB, Amsterdam
Van moment tot moment W.M.H. Hummelen	Muiderberg, 1989

Filosofie van de theaterwetenschappen H. Schoenmakers	Uitgeverij Tijdstroom, Leiden
Poetica Aristoteles	Athenaeum-Polak & Van Gennep, Amsterdam
The field of drama M. Esslin	Londen, 1988
Dramatiseren, een dialectische benadering R. Twijnstra	Uitgeverij IT&FB, Amsterdam
De opkomst van modern theater B. Hunnigher	NVA Bibliotheek, Den Haag (in herdruk)
Theatervormgeving Tirions kostuumgids (overzicht van kledingstijlen van de middeleeuwen tot heden) M. Conrads en G. Zwartjes	Tirion Cultuur, Amsterdam ISBN: 9051210892
Handboek kostuumaccessoires M. Conrads	Tirion Cultuur, Amsterdam ISBN: 9051211449
Tussen licht en donker – handboek theaterbelichting (zeer uitgebreid en technisch handboek) H. van Uum	De Kunst, Noord-Holland
Theater maken T.R. Griffith. en T. van Beek	Rostrum, Haarlem ISBN: 9032802100
Een circus van steen Rooy, M. Van	Querido, Amsterdam
Theaterkostuums C. Loef en R. Westendorp	Cantecler, De Bilt

Bijlage 2: Het regieplan

Inleiding

Een regieplan bevat ideeën rondom het maken van een voorstelling, hoe vaag en schetsmatig deze soms ook kunnen zijn. Een regieplan is geen dogma of theoretische verantwoording vooraf. Het stimuleert en activeert. Het enige wat daarbij vast ligt, is de inkt op het papier. In een regieplan worden aanzetten gegeven voor een creatief maakproces en wordt de organisatie van dat proces gepland en omschreven.

Een regisseur die met een groep mensen in zee gaat om een voorstelling te maken zal zich goed moeten voorbereiden. Aan het maken van een toneelvoorstelling gaat veel organisatie vooraf. Het opstellen van een regieplan, voordat de repetities beginnen, kan de regisseur daarbij op weg helpen.

Het regieplan is als volgt te gebruiken:

- alles wat je als regisseur op de eerste bijeenkomst (met spelers en eventueel alle andere medewerkers) kwijt wilt en moet, staat erin! Het is daarmee de bron waaruit de regisseur op de eerste repetitie zijn visie, overzicht, 'alleswetendheid' put
- het is een naslagwerk, voor eigen gebruik van de regisseur, om op terug te vallen. In een later stadium van een repetitieproces wil het nogal eens gebeuren dat de uitgangspunten zoek raken en dan is het handig om deze, zwart op wit, bij de hand te hebben
- het is een goed hulpmiddel bij het scherp analyseren en concretiseren van wat er in de tekst staat
- het is een leidraad voor het gehele productieproces, bestemd voor alle deelnemers/medewerkers. Het werkt in die zin ook als eerste afsprakenlijst c.q. taakverdeling, inclusief deadlines voor maquette van het decor, kostuumontwerp, lichtontwerp, decorbouw, etc.
- het is een fasering van het werkproces. Als er een planning is gemaakt, dan kan er met behulp van dit werkschema getoetst worden waar je bent
- ook na de voorstelling geeft het een goede toetsing: is datgene wat ik voor ogen had en wilde uitvoeren ook werkelijk op het toneel zichtbaar geworden? Ziet en ervaart het publiek datgene wat ik me ten doel had gesteld? Klopte mijn tijdpad, mijn planning? Was die uitvoerbaar?

Het regieplan bestaat uit de volgende onderdelen:

1. Artistiek uitgangspunt
fascinatie en verbeelding
vormgeving
2. Dramaturgisch concept
3. Werkwijze
4. Productie en organisatie

1. Artistiek uitgangspunt

De eerste vraag die je kunt stellen nadat je voor een bepaald stuk hebt gekozen is:

Waarom heb ik voor dit stuk gekozen? Wat sprak met er in aan?

Je begint met je ideeën, de wensen en verlangens over het soort theater waar je van houdt en vooral wat jij zou willen maken:

- dat kan een bestaande tekst zijn of de bewerking ervan, maar ook een boek dat je wilt bewerken of als inspiratiebron wilt gebruiken.

- ook kan je kiezen om vanuit een thema of bepaalde beelden of associaties al improviserend tot een voorstelling te komen.

Fascinatie en verbeelding

Het is aan te raden de allereerste beelden en associaties die je krijgt na lezing van een stuk, boek of thema te noteren. Ze zijn vaak een schot in de roos.

Ook zul je je moeten afvragen wat de noodzaak is om juist dit te doen met die groep voor dat publiek.

Vormgeving

De eerste beelden en associaties kunnen ook al leiden tot ideeën voor de vormgeving. Ook foto's, afbeeldingen van schilderijen en dergelijke kunnen je hierbij inspireren. Deze ideeën kun je dan in een later stadium, misschien wel in overleg met een theatervormgever, verder uitwerken.

2. Het dramaturgisch concept

Het dramaturgieconcept is in principe een onderdeel van het regieplan. Naast een uitgewerkte analyse en interpretatie van het te spelen stuk, boek of thema gaat het er bij het dramaturgieconcept vooral om te komen tot creatieve en meer of minder concrete ideeën, waarmee de visie op het stuk omgezet kan worden in theater.

Een goede methode daarbij is om al vanaf het begin zoveel mogelijk vragen te verzamelen. Een dramaturgieconcept betekent niet dat er een afgerond oordeel gegeven moet worden vóór de aanvang van het repetitieproces. Met een degelijke analyse als basis moet het aanzetten geven om het denkproces en de fantasie ook tijdens de repetitiefase te blijven stimuleren.

De persoonlijke ontwikkeling als regisseur is in dit proces van groot belang

Andere mogelijke elementen die in het dramaturgieconcept naar voren kunnen komen zijn:

- achtergrondinformatie over tijd, samenleving en ideeën die in het stuk een rol spelen
- achtergrondinformatie over de auteur en/of de gebezigde stijl
- associaties of beelden die verband houden met bepaalde thema's, situaties of personen uit het stuk.

Dramaturgieconcept

N.B. Dit deel is vooral van toepassing op een bestaande tekst. Voor het werken op basis van improvisatie en een thema is het raadzaam de betreffende boeken te raadplegen die in de literatuurlijst worden aanbevolen.

Analyse en interpretatie zijn hoofdonderdelen van het dramaturgieconcept. Analyseren en interpreteren is een spel waarbij vragen en (voorlopige) antwoorden voortdurend op elkaar betrokken worden. Het is raadzaam om in dat spel enige systematiek aan te brengen. De rubricering hieronder doet daartoe een poging en geeft een aantal vragen als leidraad. Er is daarbij niet gestreefd naar volledigheid. Al naar gelang de aard van het stuk zal de ene vraag meer opleveren dan de andere. Ook kan het voorkomen dat de vraagstelling moet worden aangepast of uitgebreid. Ook wordt verondersteld dat er een min of meer coherente toneeltekst als basis onder de te maken voorstelling ligt.

Analyse

De start van elke analyse is het verzamelen van gerichte vragen en antwoorden die betrekking hebben op wat er in de tekst 'staat'. Deze vragen dienen in de eerste plaats om de geest open te maken. Soms zal het niet mogelijk blijken de vragen eenduidig te beantwoorden. Maar ook die constatering kan ertoe bijdragen het inzicht in een tekst te vergroten. Bij de analyse wordt

gekeken naar de inhoud en naar de vorm van de tekst. De meeste vragen kunnen zowel betrekking hebben op een heel toneelstuk als op een enkele scène/situatie daaruit.

Analyse van de inhoud

Ruimte

- waar speelt het stuk/de situatie zich af?
- is er sprake van één plaats van handeling? Of worden meerdere plaatsen aangegeven?
- heeft de plaatsaanduiding een specifiek historische of symbolische betekenis?

Tijd

- wanneer speelt het stuk/de situatie zich af (jaartal, seizoen, dagdeel)?
- is er sprake van een ononderbroken tijdsverloop of van sprongen in de tijd?
- heeft de tijdsaanduiding een specifiek historische of symbolische betekenis?
- wat is de verhouding tussen story en plot?

Personages

- wie zijn de handelende personages in het stuk/de situatie?
- wat zijn hun relaties tot elkaar?
- wat zeggen de personages over zichzelf? Wat zeggen ze over anderen?
- wat wordt er in de neventekst over de personages meegedeeld?
- hebben de personages een specifieke maatschappelijke achtergrond?
- zijn het unieke personages of zijn ze gebaseerd op bestaande personen?
- komen de personages ook voor in andere (literaire) teksten of verhalen?

Handelingsverloop

- wat gebeurt er in het stuk/de situatie?
- wat is (zijn) de belangrijkste handeling(en) in het stuk/de situatie?
- heeft/hebben de handeling(en) een duidelijk begin, midden (vervolg) en einde (uitkomst)?
- is er sprake van veel of weinig ontwikkeling in de handeling(en)?
- is er sprake van één of meerdere handelingen?
- als er sprake is van meerdere belangrijke handelingen, vertonen deze dan een onderlinge samenhang of blijven ze op zichzelf staan?
- worden de handelingen bepaald door een autonome wil van de optredende personages of gestuurd door 'iets' waar ze geen controle over hebben?

Soms kan de analyse tot de conclusie leiden dat het niet mogelijk is een duidelijk handelingsverloop te onderscheiden (bijvoorbeeld wanneer de situaties in een stuk onderling weinig van elkaar verschillen). Ook dan is dat een gegeven dat om interpretatie vraagt.

Analyse van de vorm

Constructie

De handelingen/gebeurtenissen in een stuk worden in een bepaalde vorm overgebracht. Om deze vorm te analyseren kun je vragen stellen die spanning en contrast zichtbaar maken:

- hoe is de verhouding tussen datgene wat gezegd wordt en niet gezegd wordt?
- hoe is verhouding tussen datgene wat gezegd wordt en getoond wordt?
- hoe is de verhouding tussen plot en personage?
- hoe is de verhouding tussen de voorgeschiedenis en plot?
- hoe is de verhouding tussen datgene wat inzichtelijk is en datgene wat duister blijft, betreffende de motieven van de personages?
- hoe is de verhouding tussen de scènes in tijdsduur (kort-lang)?
- hoe wordt de spanning verdeeld over het stuk?

Taal

Met de tekst als uitgangspunt wordt geanalyseerd hoe (in wat voor vorm) de personages spreken. Het is hierbij van belang om te letten op herhaling, opvolging (stapeling) en afwisseling.

Wordt er in het stuk (en zo ja, op welk moment dan) gesproken in:

- rijmvorm
- ritmische verzen
- beeldspraak
- monologen (ervan uitgaande dat dialoog de hoofdvorm is)
- persoons- of situatiegebonden taalgebruik
- lange zinnen of korte zinnen

Met behulp van de vragen voor de analyse van de inhoud en de analyse van de vorm kun je een omschrijving geven van de karakteristieke eigenschappen van het stuk.

Interpretatie

Tijdens het interpreteren legt de regisseur verbanden tussen de antwoorden die hij heeft gevonden. Interpretatie geeft antwoord op de vraag waar jij je oog op laat vallen en brengt tot uitdrukking waarom dat belangrijk is, en hoe dat binnen de context van het stuk en de beoogde opvoering betekenis zou kunnen krijgen.

Het is daarmee de eerste stap (niet meer en niet minder) in het vertalingsproces van tekens op papier naar een theatrale gebeurtenis. Ga daarbij niet te werk alsof je alles van tevoren zou moeten weten of verantwoorden. Liever een interpretatie die verschillende mogelijkheden aangeeft over datgene wat je aandacht heeft, dan 'zekerheden' die voortkomen uit achteloosheid.

De volgende vragen en aandachtspunten kunnen je op weg helpen:

- korte samenvatting waar dit stuk over gaat, al dan niet in de vorm van een premisse.
- welke betekenis(sen) hecht ik aan de geanalyseerde handelingen? Hierbij kunnen handelingen psychologisch, maatschappelijk of anderszins geduid en gemotiveerd worden. Vaak gaat het daarbij om het tussen de regels doorlezen.
- wat herken ik van die motieven in mij en in de wereld om me heen?
- wat maakt dit stuk spannend?
- wat maakt dit stuk voor mij absoluut de moeite waard?
- welke elementen in het stuk vind ik minder de moeite waard of wil ik niet benadrukken?
- maken de voorgaande punten aanpassingen in de tekst noodzakelijk?

Tevens kun je denken over:

- welk aspect van mijn regisseursschap beoog ik te ontwikkelen?
- wat beoog ik met de spelers te ontwikkelen?
- voor wie wil ik het stuk spelen (doelgroep)?
- wat zou het publiek bij het zien van een opvoering moeten ervaren?

Context

Het proces van betekenisgeving kan verrijkt en geconcretiseerd worden door een context om het stuk heen te bouwen. Gedacht kan worden aan:

- achtergrondinformatie over de tijd, de samenleving en de ideeën die in het stuk een rol spelen
- achtergrondinformatie over de auteur en/of de gebezigde stijl

- associaties (andere teksten, beelden, foto's, etc.) die verband houden met bepaalde thema's, situaties of personen uit het stuk.

Tot slot: een interpretatie kan leiden tot een hernieuwde analyse en tot nieuwe vragen die op hun beurt de interpretatie weer verscherpen. Dit proces zal zich in de praktijk grotendeels op de vloer -tijdens het maken- afspelen.

3. Uitwerking werkwijze, planning en organisatie

Werkwijze

Nadat een dramaturgische analyse is gemaakt en de vormgevingsideeën zijn uitgewisseld en besproken, moet je bekijken of je oorspronkelijke uitgangspunt met betrekking tot het stuk nog uitvoerbaar is. Je moet je afvragen:

- moet ik mijn oorspronkelijke ideeën anders uitwerken?
- houd ik mijn oorspronkelijke ideeën (interpretatie) overeind en heeft dit gevolgen voor het dramaturgisch concept en de vormgeving?
- welke consequenties heeft dat voor mijn werkwijze?

Dit kan je vastleggen in een logboek dat je gedurende de repetitieperiode bijhoudt. Wijzigingen in je werkwijze kan je ook tijdens de repetitieperiode aanbrengen.

Misschien heb je nu (of had je die al) ook ideeën over bepaalde spel oefeningen die je als warming-up en trainingsoefeningen kunt gebruiken om jouw benadering te verwezenlijken.

Vraag je af hoe je dat wilt gaan aanpakken:

- ga je eerst met de spelers om de tafel zitten om het stuk te lezen en vervolgens aan de scènes werken?
- ga je vanuit de inhoud met een bepaald thema of verschillende thema's al improviserend het stuk verkennen?
- wil je eerst werken om jouw speelstijl, benadering, interpretatie helder te krijgen?

Hoe ga je bijvoorbeeld de eerste vijf repetities aan de slag. Het is handig en het biedt een houvast om een opzet te maken als leidraad en opstart naar het stuk.

Planning en organisatie

In dit onderdeel wordt bekeken hoe de uitvoering van alle taken georganiseerd en gerealiseerd kan worden. Maak een taakverdeling, een begroting, een tijdpad en een adressenlijst. Er worden deadlines, repetitieschema's en werkafspraken gemaakt. Maak een publiciteitsplan (wat, waar, wanneer en hoe?)

Meer in detail:

- 1a. Regel de auteursrechten voor je begint
- 1b. Maak een repetitiekalender: wanneer wordt er gerepeteerd, wanneer zijn de decors klaar, de kostuums, etc.? Wanneer vinden doorlopen en technische repetities plaats, try-outs, generale, première, overige voorstellingen, slotfeestje?
- 1c. Maak een werkschema, een fasering in de opbouw van je totale repetitieproces (bijvoorbeeld lezen, improviseren, rolinvulling met gekende tekst, stileren, werken aan tempo en ritme) maar ook gaandeweg het maakproces voor de repetities afzonderlijk (beginsituatie, werkvorm, doel). De keuzes die je maakt zullen voor een groot deel in verhouding moeten staan tot datgene wat je beoogt te ontwikkelen (speelstijl)
2. Waar wordt gerepeteerd en waar wordt het decor gebouwd?

3. Wat is er materieel allemaal nodig voor kostuums, decors en overige vormgevingsmiddelen; wat gaat het kosten?
4. Wie moeten op bepaalde werkafspraken aanwezig zijn?
5. Ga na of je de beschikking hebt over een productieassistent of dat je alles zelf moet coördineren/regelen.

Tips:

- leg alle medewerkers steeds uit wat de veranderingen zijn in het productieproces en verwijs waar nodig naar de uitgangspunten
- denk na over hoe de betrokken medewerkers op de hoogte blijven over voortgang en veranderingen in het productieproces
- lever de publiciteitsmedewerkers tijdig genoeg en actueel materiaal aan
- de organisatie rondom het maken van de voorstelling loopt door tot op de dag van de première: bloemen, cadeautjes voor de spelers (toi's); de eventuele voorstellingen daarna tot en met het slotfeestje en de evaluatie met alle betrokkenen. Stel de datum daarvoor in een vroeg stadium vast en neem hem op in je repetitieschema.

Bijlage 3: Vragen ten behoeve van het vormgevingsconcept

Het vormgevingsconcept

Het vormgevingsconcept begint met de fantasie van de regisseur over wat er straks in de voorstelling in zijn totaliteit te zien (en te horen) zal zijn. Deze fantasie moet niet alleen in woorden worden beschreven maar ook zijn uitgewerkt in de vorm van schetsen, maquettes en beelden (films, schilderijen, etc.). Vaak zal dat gebeuren in samenwerking en in wisselwerking met één of meerdere vormgevers. Zijn/haar/hun eerste beelden na lezing zijn vaak goud waard. Je interpretatie krijgt op deze manier letterlijk vorm, wordt concreet.

In het begin zal niet alles duidelijk zijn, maar het is noodzakelijk dat je weet wat de keuzemogelijkheden zijn. Zo kun je al tijdens het repetitieproces experimenteren met ideeën over de vormgeving. Op allerlei terreinen zullen keuzes gemaakt moeten worden over de vormgevende middelen. Het gaat hierbij vooral om het 'hoe' en het 'waarom zo, en niet anders'.

In het hierna volgende schema worden acht terreinen genoemd die het beeld van de voorstelling bepalen: de voorstellingsruimte, het decor, de rekvisieten, het licht, de kostumering, de grime, muziek/geluid, en de acteurs.

Per terrein zijn vragen mogelijk die helpen bij het maken en aanscherpen van het vormgevingsconcept. Je kunt de vragen stellen vanuit een **materiële invalshoek** (voortvloeiend uit de mogelijkheden van het materiaal) of vanuit een **spelmatige** invalshoek. Deze twee benaderingswijzen staan niet los van elkaar, maar moeten voortdurend op elkaar betrokken worden en staan in verbinding met de door jou ontwikkelde interpretatie van het stuk. Alles wat je kiest, geeft antwoord op de vraag wat er in de te maken voorstelling aandacht gaat krijgen of opeisen.

In de praktijk zullen veel keuzes intuïtief en al spelend met de vormgevende middelen tot stand komen.

Het schema

Dit schema, is vooral bedoeld om je gedachten op gang te brengen en om datgene wat je maakt op een aantal momenten in het maakproces te toetsen. De antwoorden die je vindt in de kolom 'materieel' zullen vooral iets zeggen over de sfeer van de voorstelling. De vragen en antwoorden in de kolom 'spelmatig' hebben vooral consequenties voor de speelstijl van de voorstelling.

	Materiële kant	Spelmatige kant
Voorstellingsruimte	Waar wordt de voorstelling gespeeld?	Welk gedeelte van de ruimte wordt gebruikt voor het spel?
	Hoe is de architectuur van de ruimte?	Welk gedeelte voor de toeschouwers?
	Hoe is de akoestiek?	Hoe is de verhouding tussen spelers- en toeschouwersruimte (grote scheiding, kleine scheiding)?
	Wat zijn de technische voorzieningen (licht, geluid, trekkenwand)?	Welke mise-en-scène mogelijkheden geeft de speelruimte?

	Materiële kant	Spelmatige kant
Decor	<p>Van welk materiaal of materialen moet het decor worden gemaakt?</p> <p>Wat is de verhouding tussen de decorelementen op het gebied van materiaal, vorm en kleur? Liggen de keuzes in elkaars verlengde of is er sprake van contrast(en)?</p> <p>Wat is de verhouding tussen decor en andere vormgevende middelen (rekwisieten, licht, kostuums)?</p>	<p>Is het decor ondersteunend in relatie tot de anekdote van het stuk? Of juist veel meer op zichzelf staand?</p> <p>Verbeeldt het decor een realistische ruimte? Of is de ruimte symbolisch of abstract?</p> <p>Welke mise-en-scènemogelijkheden geeft het decor?</p> <p>Eén decor, of wisselingen? Waar en hoe gaan de changementen?</p>
Rekwisieten	<p>Veel of weinig rekwisieten?</p> <p>Bepaalt de decorruimte de keuze van de rekwisieten of wordt het decor ingevuld door de rekwisieten?</p>	<p>Zijn de rekwisieten ondersteunend voor de anekdote van het stuk?</p> <p>Welke spelmogelijkheden bieden de rekwisieten</p>
Licht	<p>Veel of weinig variatie in licht?</p> <p>Welke elementen in het decor, kostumering en grime moeten door het licht worden geaccentueerd?</p> <p>Kil of warm?</p> <p>Is de belichting opvallend aanwezig of haast nauwelijks merkbaar? Snelle of geleidelijke overgangen?</p>	<p>Ondersteunend in relatie tot de anekdote of juist niet?</p> <p>Moet het licht de eenmaal gemaakte mise-en-scène volgen of bepaalt het licht de mise-en-scène?</p>
Kostumering	<p>Van welk materiaal of materialen moeten de kostuums worden gemaakt?</p> <p>Wat is de verhouding tussen de kostuums onderling op het gebied van materiaal, vorm en kleur? Liggen de keuzes in het verlengde van elkaar, of is er sprake van contrast(en)?</p> <p>Idem voor de relatie met de andere vormgevende middelen?</p>	<p>Verwijzen de kostuums direct naar een al dan niet historische, maatschappelijke realiteit? Of zijn ze veel meer symbolisch of abstract?</p> <p>Benadrukken de kostuums een bepaalde karaktertrek of maatschappelijke status van het personage? Typering of juist niet?</p> <p>In hoeverre dwingt het kostuum een bepaalde motoriek bij de speler af?</p>

	Materiële kant	Spelmatige kant
Grime (inclusief kapsel, maskers)	<p>Wat is de verhouding tussen de grime, kostumering en het licht?</p> <p>Veel of weinig variatie in stijl?</p>	<p>Accentueert de grime op een geloofwaardige manier de leeftijd van het personage? Of juist niet?</p> <p>Benadrukt de grime een bepaalde karaktertrek van het personage?</p> <p>In hoeverre dwingt de grime een bepaalde motoriek bij de speler af?</p>
Muziek/Geluid	<p>Wordt de muziek/het geluid live gemaakt of staat alles op band?</p> <p>Is er veel variatie in hard/zacht, snel/langzaam?</p> <p>Wat is de verhouding tussen muziek/geluid en stilte?</p> <p>Is de muziek/het geluid een inleiding op het spel, of is er sprake van een voortdurende wisselwerking?</p>	<p>Zijn de geluiden (eventueel muziek) een realistische invulling van wat er in de tekst staat of hebben ze een eigen en toevoegende waarde?</p> <p>Wat voor invloed heeft de muziek op mise en-scène en motoriek van de spelers?</p>
Acteurs	<p>Wat is de samenstelling van je spelersgroep, naar geslacht, leeftijd, fysieke uitstraling?</p> <p>Wat zijn de overige uiterlijke kenmerken van je spelers?</p> <p>Voor elke speler afzonderlijk: waar is een speler bijzonder goed in? Wat gaat hem/haar minder makkelijk af?</p>	<p>Kies je voor type-casting of anti-casting, of een mix?</p> <p>Speelt elke speler één rol, of is er sprake van dubbelrollen?</p> <p>Welke uitdrukkingsmiddelen van een speler/de spelers wil je extra benadrukken? Veel of weinig expressie op het gebied van taal, beweging, mimiek, gestiek?</p>

Bijlage 4: Uitleg smalle en brede betekenis van het theaterrepertoire

De term theaterrepertoire kent verschillende betekenissen.

De smalle betekenis is gericht op de grote wereldberoemde, westerse toneelstukken, die door de eeuwen heen, ondanks de inhoudelijk of maatschappelijk veranderde betekenissen, interessant genoeg zijn gebleven om nu nog te spelen. Vaak heeft dat te maken met algemeen menselijke emoties die in de werken voorkomen. Denk bijvoorbeeld aan de toneelstukken van de antieke schrijvers Sophocles, Euripides en Aischylos (± 5de eeuw v. Chr), die van Shakespeare (16e en 17e eeuw), Racine (17e eeuw) en Goethe (18e eeuw), Ibsen, Tsjechov en Heijermans (19de en 20ste eeuw), maar ook Brecht, Weiss en Norèn (20ste eeuw).

In de praktijk zie je dat deze schrijvers vooral door professionele gezelschappen gespeeld worden. Dat is jammer. Alle toneelstukken die goed geschreven zijn en die een theatermaker inspireren, komen in aanmerking om geadapteerd en gespeeld te worden, ongeacht de uitvoerders. Helaas geldt dit niet voor toneelstukken met een embargo van de schrijver of erven. Een artistiek leider of regisseur kent de ambities van zijn spelers en weet waarschijnlijk het beste of een groep Hamlet, Oom Wanja of Medea kan en/of wil spelen.

De veel bredere betekenis van theaterrepertoire heeft betrekking op het recent gepubliceerde en dus makkelijk binnen het bereik liggende werk van toneelschrijvers. Bijvoorbeeld het repertoire van Gerritsen, Terpstra of Herzberg. Vaak hebben we het dan over geschreven toneelstukken uit de vorige eeuw (1950 en later) en deze eeuw. De tijd is nog niet zodanig over de werken gegaan dat ze de status hebben van wereldrepertoire. Sommige van deze stukken zijn zo sterk maatschappelijk en sociaal gerelateerd, dat ze alleen in de tijd waarin ze ontstonden een grote waarde hadden, maar 50 jaar later minder snel van de plank gepakt worden. Toch kan er altijd een revival ontstaan, zoals bij de herdenking van bijzondere gebeurtenissen.

Daarnaast kan een theatergroep werken aan een eigen uniek theaterrepertoire, dat in de loop van de tijd wordt samengesteld uit bestaande, maar ook zelfgemaakte teksten.

Bijlage 5: Richtlijnen voor het studiedossier

Het studiedossier:

- is voor de kandidaat zelf een naslagwerk en geeft een overzicht van de gevolgde onderdelen van de opleiding
- kan standaard aan een extern deskundige worden voorgelegd, zodat deze inzicht krijgt in het traject dat de kandidaat heeft doorlopen gedurende de opleidingsjaren
- is bestemd voor de organiserende instelling als naslagwerk van de behaalde resultaten van de kandidaat. Het bezit van dossiers van kandidaten geeft na verloop van tijd data waarin onder meer trends zichtbaar worden wat betreft werkwijze van de organiserende instelling, repertoirekeuze van kandidaten, vragen en behoeften uit de sector
- geeft een beeld van de ontwikkeling van de kandidaat aan de hand van: zelfevaluatie, evaluatie door docenten/stagebegeleiders, evaluatie door de artistiek inhoudelijk coördinator en de eindbeoordeling.

Zelfevaluatie

- repetitieproces en de spelbegeleiding
- lesopzetten en opzetten van modules en etudes
- verslagen van modules en etudes (volgens het format van het opleidingswerkplan)
- reflectieverslagen en recensies van eigen evaluaties
- bijgehouden ontwikkeling van eigen competenties
- gelegde verbindingen van eigen ervaringen en ideeën uit de literatuur
- reflectieverslagen en recensies van docenten
- reflectieverslagen en recensies van de evaluatiegesprekken over voortgang en ontwikkeling
- eigen stageverslagen en die van docenten
- verslagen van weekenden en terugkomsessies
- verslagen van coachings-/mentorgesprekken
- activiteiten buiten de opleiding om
- verslagen van de ontwikkeling van de eigen fascinatie, eigenheid en kwaliteit als maker.

Evaluatie door docenten/stagebegeleiders

- de docent/spelbegeleider/coach schrijft een verslag van de bevindingen met elke kandidaat en bespreekt dit met hem. Een kopie van het verslag gaat naar de opleidingscoördinator
- de docent/spelbegeleider/coach brengt aan het einde van de opleiding op verzoek van de opleidingscoördinator of de kandidaat, mondeling verslag uit van de bevindingen met de kandidaat.

Evaluatie door de artistiek inhoudelijk coördinator

- de artistiek inhoudelijk coördinator begeleidt de kandidaten bij het samenstellen van het studiedossier en houdt de voortgang en kwaliteit bij
- de artistiek inhoudelijk coördinator heeft twee keer gedurende de opleiding inzicht in het studiedossier van elke kandidaat, daarin zijn de verslagen, resultaten, werkstukken en andere relevante documenten verzameld door de kandidaat
- de artistiek inhoudelijk coördinator bespreekt met de kandidaat het verloop van zijn ontwikkeling
- de artistiek inhoudelijk coördinator is bij de toetsen en het resultatenoverleg aanwezig
- wanneer de ontwikkeling van de kandidaat stagneert of niet voldoende is, stelt de artistiek inhoudelijk coördinator eventueel in overleg met docenten of externe deskundigen, samen met de kandidaat een plan op om het gewenste resultaat alsnog te behalen

- de artistiek inhoudelijk coördinator kan verzocht worden de studiedossiers van de kandidaten ter inzage te geven aan de organiserende instelling. Hij bewaakt daarbij wel de privacy van de kandidaat
- Het aanwezigheidspercentage loopt tot het moment dat er Groen Licht wordt gegeven. In het studiedossier staat tevens vermeld wanneer de deelnemer dispensatie is gegeven. (Dit kan tot een maximum van 25% van het totaal van het aantal lessen). De eerder gevolgde opleidingen staan tevens vermeld in het studiedossier. De artistiek inhoudelijk coördinator geeft toestemming voor de dispensatie.

Eindbeoordeling

Als gevolg van het gewicht van het studiedossier, wordt de kandidaat voortaan beoordeeld op de volgende *drie* onderdelen:

- het studiedossier (voorafgaand aan de voorstelling ter bestudering overhandigd)
- de eindvoorstelling (live uitgevoerd)
- het eindgesprek (reflecties over de voorstelling, het regieplan, repetitieproces en de spelbegeleiding).

Bijlage 6: Richtlijnen voor het concept van een montagevoorstelling

Wat is een concept?

Een concept is een raamwerk of structuur waarbinnen een idee wordt beschreven. Het wordt geschreven om handvatten te bieden binnen het werkproces dat naar de voorstelling of presentatie leidt. Aan de hand van dit concept wordt een werkplan gemaakt. Vanuit het werkplan wordt een repetitieschema gemaakt.

Het concept: thema of tekst?

Stap 1: Beantwoord de vraag: Welk thema kies ik en waarom?

A. Vanuit een vaste tekst

In een vaste tekst zit een thema dat je aanspreekt. Bij Romeo en Julia kun je gaan voor de familievete, voor de romantiek, voor de daadstelling, voor de tegenstellingen, etc.

B. Van uit een idee

Meestal ontspringt een idee naar aanleiding van iets (een inspiratiebron). Een idee kan vanuit een beeld, een verhaal, een (maatschappelijk) thema of n.a.v. een toneeltekst ontstaan. In het laatste geval is een analyse van de tekst noodzakelijk: hoe verhoudt dat wat de schrijver vertelt zich tot wat jezelf belangrijk vindt binnen het verhaal.

Onderzoek en verwoord aan de hand van de volgende vragen je drijfveren.

- beschrijf voor jezelf hoe het idee is ontstaan
- wat sprak je aan (waarom raakt het je, waarom wil je er iets mee maken)?
- wat heeft het met jou te maken en wat niet?
- welke beelden komen bij je op?
- wat is er bekend over het onderwerp?

Stap 2. Premisse

Beantwoord de vraag: Wat wil ik vertellen?

Na bovenstaand onderzoek is het goed om je te kaderen. Je moet niet alle kanten op willen. Maak een keuze. Omschrijf wat je wilt vertellen, welke boodschap je wilt achterlaten. Als je dit weet, formuleer je de boodschap in één actieve zin. Het een leidt tot het ander. De benoemde actie in deze zin is belangrijk omdat een theaterstuk ergens begint en ergens heen gaat. Ook roept een voorstelling/theaterstuk vragen op, stemt tot nadenken. Voorbeeld van een premisse is: 'Door dik te worden maak je vrienden'.

Stap 3. Concreet materiaal

Beantwoord de vraag: Met welke beelden, invalshoeken, materialen kan ik aan de slag gaan?

Zet je eigen ideeën, gevoelens en fantasie om in concrete beelden: het materiaal waar je mee aan het werk wilt. Wat lokt een thema, een vaste tekst of werken met dansers vanuit de beweging bij jou uit?

Benoem waarom stap 1 te maken heeft met stap 2 en leidt tot 3 in een concept op basis van een thema komen minstens de volgende onderwerpen aan de orde:

- de keuze van het onderwerp
- de motivatie daartoe
- de premisse, namelijk wat wil je gaan vertellen

Hierna en niet eerder begint het werkplan

2. Het werkplan

Beantwoord de vraag: Hoeveel tijd heb ik, hoe ga ik in die tijd zoeken naar een structuur, naar de vormgeving, hoe ga ik werken met de spelers, etc.?

Het werkplan is een werkschema waarin de tijd die je hebt van nu tot de voorstelling of presentatie is ingedeeld in een haalbaar en reëel schema. Deel het werkplan in verschillende fasen in, bijvoorbeeld:

- 1^e repetitiefase: ontwikkelen en zoeken
Bij een montagevoorstelling of werken vanuit een thema zal deze fase waarschijnlijk een langere tijd/periode bestrijken dan bij het werken met een vaste toneeltekst.
  - spelers opleiden/regisseren/coachen
  - materiaal-, personage- en vormgevingsonderzoek.
- 2e repetitiefase: repeteren, uitdiepen en vastleggen naar aanleiding van het onderzoek
  - Doorloop.

In de loop van de tijd werk je in je werkplan toe naar:

- de (voorlopige) dramatische structuur
- de speelstijl
- een grove scène-indeling
- de werkwijze en spelopdrachten
- de fasering en tijdsindeling van de repetities
- de vormgeving

Tot slot

Een concept is geen statisch gegeven, maar een stuur dat helpt van een idee (premissie) naar een voorstelling te komen. Al werkend kan de route veranderen, spannender worden. Maar de premisse blijft de toetssteen; die moet overeind blijven om te voorkomen dat de inhoud gaat zwalken. Voor het schrijven van het concept hoeven niet alle stappen strikt achter elkaar te worden gezet. De verschillende onderdelen kunnen elkaar ook bevruchten. Wel gaat het er om dat alle stappen uiteindelijk een duidelijk verband hebben gekregen met de premisse.

Vorbereiding

Voor het maken van een eerste concept moet zeker een periode van zes tot acht weken worden uitgetrokken. De concepten kunnen vervolgens naar de docent(en) en andere deelnemers gestuurd worden en in de groep gezamenlijk worden besproken.

De deelnemers bevragen elkaar kritisch op:

- de inhoud
- de drijfveren om deze voorstelling te willen maken, welke noodzaak is er om dit onderwerp/thema te willen vertellen?
- Het onderzoek dat ze willen doen, ten aanzien van de inhoud, vormgeving, werkwijze
- welke uitdaging er in het maken van dit stuk voor de deelnemer zit.

Vervolgens kunnen de concepten aangescherpt en door de docenten beoordeeld worden. Daarna gaan de deelnemers hun werkplan schrijven.

Na ongeveer vier weken komen de deelnemers terug bij elkaar en worden de werkplannen besproken met de groep. Sommige deelnemers zullen dan nog geen voldoende beoordeling hebben voor het concept. Er zijn mensen die er langere tijd over doen om een goed concept te maken, het is een leerproces. Na nog eens vier weken is iedereen klaar met de concepten en werkplannen en worden de verschillende werkmethodes met de groep doorgenomen.

*Organisatorische uitwerking
Raamleerplan kaderopleiding
Theaterregisseur voor de
Amateurkunst*

Een uitgave van Kunstfactor
Utrecht, juni 2009

1. Uitvoering, kwaliteitszorg en kwaliteitstoezicht

Uitvoering

De kaderopleidingen Theaterregisseur en Theatervormgeving voor de Amateurkunst vallen onder het verzorgingsgebied van de provinciale overheid en de provinciale steunfunctie. Het ligt voor de hand dat de provinciale instellingen die zorgdragen voor de ondersteuning van de amateurkunst deze kaderopleidingen organiseren en uitvoeren. Zij beschikken tenslotte over de deskundigheid en de specifieke binding met het amateurtoneel die nodig is voor het opzetten en begeleiden van deze kaderopleidingen. Ook andere instellingen kunnen echter een kaderopleiding initiëren.

Kwaliteitszorg en kwaliteitstoezicht

De uitvoering van de kaderopleidingen vindt op provinciaal niveau plaats, het toezicht op de kwaliteit van de kaderopleidingen is landelijk geregeld. Sinds 2007 staat de hele kwaliteitsbewaking van de kunsteducatie, dus ook van de kaderopleidingen onder toezicht van de Stichting Certificering Kunsteducatie & Amateurkunst (kortweg CKA), www.certificering-ka.nl.

De taak van kwaliteitstoezicht op en certificering van kaderopleidingen ligt bij de Commissie Educatie Amateurkunst. Deze Commissie werkt onder verantwoordelijkheid van de CKA. Dit goedgekeurde landelijke raamleerplan vormt de basis voor het certificeren van de kaderopleiding. Deze goedkeuring ligt bij de stichting CKA.

De aanbieder van een kaderopleiding is zelf verantwoordelijk voor de kwaliteit en kwaliteitszorg van de opleiding, voor de eindtoetsen en voor een goede examencommissie. Om voor certificering in aanmerking te komen dient een opleiding uitgevoerd te worden op basis van een door de CKA erkend raamleerplan. De aanbieder werkt het raamleerplan uit in een opleidingswerkplan. Het plan beschrijft onder andere de duur, de bevoegdheid van de (gast)docenten, de verschillende vakgebieden en per blok/module wat de inhoud, het doel en de toetscriteria zijn. Zie matrix voor het uitwerken van het opleidingswerkplan theaterregisseur of theatervormgever voor de amateurkunst, bijlage 1, organisatorische uitwerking:.

Bij certificering staat de kwaliteit van de inhoud centraal. Daarnaast wordt ook gekeken naar een aantal facetten daaromheen die van belang zijn voor een goede inhoudelijke kwaliteit van de opleiding, zoals:

- de visie van de opleiding
- professionele begeleiding van de deelnemers
- systematische evaluatie
- verbetering van de opleiding.

De criteria voor certificering staan vermeld op de website van de CKA.

Om een opleiding te certificeren brengt een onafhankelijk deskundige eens per 3 à 4 jaar een bezoek. Hij kijkt of het niveau van de opleiding voldoet aan de kaders in dit raamleerplan. De extern deskundige zal zich onder andere een beeld vormen via het opleidingswerkplan en via gesprekken met de opleidingscoördinator, hoofddocenten en enkele deelnemers.

Een gecertificeerde opleiding mag aan geslaagden een diploma uitreiken van of namens de CKA.

Wat betekent dit concreet?

- de aanbieder van de kaderopleiding vraagt een extern deskundige aan bij het secretariaat van de CEA
- het secretariaat van de CEA regelt het bezoek
- de CEA beoordeelt de rapportage van de deskundige, de CKA bekrachtigt het besluit over de certificering.

De rol van Kunstfactor

Kunstfactor is en blijft betrokken bij de inhoudelijke kwaliteit van kunsteducatie. Kunstfactor:

- adviseert op verzoek over het opleidingswerkplan aan de hand van het raamleerplan met betrekking tot inhoudelijke ontwikkeling en kwaliteit, zoals: visie, inhoud, mogelijkheden en betrokken docenten
- ontwikkelt raamleerplannen of adviseert en ondersteunt daarbij
- zorgt voor uitwisseling van inhoud en kwaliteit op landelijk niveau
- kan desgewenst tussentijdse presentaties en eindtoetsen bijwonen om zich te oriënteren op de kaderopleiding en het raamleerplan.

Het raamleerplan van de opleiding Theatervormgever voor de Amateurkunst is op te vragen bij Kunstfactor.

2. Doorstroming

Als een deelnemer gedurende de kaderopleiding verhuist naar een andere provincie is het in principe mogelijk de kaderopleiding bij een andere instelling te vervolgen. In onderling overleg tussen de beide kaderopleidingen kan een verkorte regieopleiding gelijkgesteld worden met de eerste fase van de kaderopleiding Theaterregisseur of Theatervormgever voor de Amateurkunst. De inhoudelijke invulling moet dan voldoende overeenkomen met de inhoudelijke richtlijnen van de eerste fase Inhoudelijke Uitwerking Raamleerplan. Op deze manier kunnen deelnemers van de verkorte kaderopleidingen doorstromen naar de tweede fase van een kaderopleiding in een andere provincie en zo alsnog het diploma halen.

Provinciale instellingen kunnen ook besluiten deelnemers bijvoorbeeld na de eerste fase, eventueel met een praktisch afsluitend gedeelte, een provinciaal diploma te geven.

3. Docententeam

Om de kwaliteit en diversiteit van de kaderopleiding te garanderen is het noodzakelijk dat de deelnemers met meerdere docenten werken. Het vaste team bestaat minimaal uit drie docenten, bij voorkeur uit vier vasten docenten, namelijk twee theaterdocenten, één daarvan is de opleidingscoördinator, een dramaturg en een theatervormgever.

Het is van belang dat de deelnemers met de visie van verschillende gastdocenten kennismaken. Dit kan zowel door middel van weekends als met een module of lesblok.

De bij de kaderopleiding betrokken docenten dienen te voldoen aan de eisen van het HBO Kunstvakonderwijs (theateropleiding en didactisch bevoegd/bekwaam) of een gelijkwaardig aantoonbaar niveau hebben.

4. Uitvoering selectie

De toelating kan plaatsvinden door middel van gesprekken en/of training. Het staat de betreffende kaderopleiding vrij hier zelf een keuze in te maken. Ook schriftelijke opdrachten zoals het schrijven van een motivatie en/of recensie behoren tot de mogelijkheden.

De toelating hoeft geen apart onderdeel van de kaderopleiding te vormen, maar kan de aanloop van de eerste fase zijn in de vorm van een blok of module. Uiteraard mag de selectie aan de kaderopleiding voorafgaan.

Deelnemers aan de selectie moeten een zo goed mogelijk zicht krijgen op de inhoud en eisen van het raamleerplan en de te behalen competenties en toetscriteria. Het is de bedoeling dat de kandidaten zo veel mogelijk door middel van zelfselectie beslissen of zij al dan niet aan de kaderopleiding willen beginnen. Overleg met de opleidingsdocenten is hier vanzelfsprekend een onderdeel van.

Het is belangrijk dat de toekomstige deelnemer minimaal één keer in een voorstelling heeft meegespeeld en op die manier een heel productie- en repetitieproces heeft meegemaakt. Eventueel kan de kandidaat een speciaal coachingstraject worden aangeboden om toegelaten te worden. Ook kan de voorwaarde gesteld worden dat hij een bepaalde ervaring opdoet, zoals een speltraining of regiestage. Onder deze voorwaarden kan een kandidaat voorwaardelijk worden aangenomen voor bijvoorbeeld een periode van drie of vier maanden. Mocht de kandidaat de kaderopleiding ondanks zwaarwegende argumenten van de docenten toch willen volgen, dan kan de kandidaat in het uiterste geval de kaderopleiding geweigerd worden.

Richtlijnen bij de selectie kunnen zijn:

- kunnen motiveren waarom zij willen leren regisseren
- over voldoende spelervaring beschikken
- voldoende spelfantasie hebben
- voldoende ontwikkelingsmogelijkheden hebben, zoals flexibiliteit, zelfkritiek en objectiviteit
- over observatie-, abstraherend en analyserend vermogen beschikken
- in aanzet over didactische vaardigheden beschikken.

Om een juiste waardering en een zo breed mogelijke indruk van de deelnemers te krijgen, moet de selectie door minimaal drie docenten worden verricht.

5. Toetsing

Tussentijdse toetsing

Minimaal twee maal per opleidingsfase vindt er een tussentijdse evaluatie plaats. Op dat moment wordt de ontwikkeling van de deelnemers door de opleidingscoördinator en de betrokken docenten getoetst aan competenties die direct afgeleid zijn van de voor de eindtoets geldende criteria. Bij voorkeur wordt de eigen reflectie van de deelnemer middels een studiedossier hierbij betrokken.

De opleidingscoördinator en de docenten houden regelmatig werkbesprekingen. Aan het einde van elk onderdeel vindt een evaluatie plaats. Als tijdens de kaderopleiding blijkt dat de deelnemer onvoldoende vakmatig inzicht heeft of ontwikkeling doormaakt, kan de

opleidingscoördinator deze deelnemer, in overleg met de betrokken docenten, bindend adviseren de deelname aan de opleiding te beëindigen.

Stage

De stage bestaat uit minimaal 30 repetities van 2,5 uur, exclusief voorbereiding en overleg. De voorstelling duurt minimaal één uur.

Iedere deelnemer krijgt een vaste stagebegeleider die het ontwikkelingsproces van de deelnemer volgt. Om dit te bereiken is een minimum van drie stagebezoeken nodig: aan het begin, halverwege en aan het einde. Daarnaast kunnen een collega-docent en de dramaturg een stagebezoek afleggen voor reflectie en aanvulling.

Op afgesproken momenten in het repetitieproces bezoekt de begeleider een repetitie. De repetitie wordt met de deelnemer nabesproken en de deelnemer schrijft een verslag van repetitie en nagesprek. Dit verslag gaat naar de begeleider en de dramaturg. De verslagen en het logboek geven aan het eind van de rit een goede weerslag van het ontwikkelingsproces van de deelnemer en zijn productie. De hoeveelheid begeleiding is verder afhankelijk van verscheidene factoren, zoals het verschil tussen de deelnemers onderling (de een heeft meer begeleiding of coaching nodig dan de ander), de groepsgrootte, de duur van de voorstelling, of de moeilijkheidsgraad.

Groenlicht procedure

Op ongeveer driekwart van het repetitieproces vindt er de zogenaamde 'groenlicht doorloop' plaats. Aan de hand van deze doorloop beslissen de begeleider en de tweede docent of de voorstelling in wording voldoende kwaliteit heeft om te gaan voldoen aan de criteria van de eindtoets.

- Groen betekent alle vertrouwen.
- Oranje betekent twijfel. De deelnemer krijgt voorwaarden mee waaraan moet zijn voldaan bij een volgende doorloop, op een gezamenlijk af te spreken tijdstip.
- Rood betekent een bindende afwijzing voor de eindtoets. De docenten zien geen enkele mogelijkheid voor een wetslagen van de eindtoets.

Eindtoets

Aan het eind van de kaderopleiding vindt een toetsing van de regievaardigheid van de deelnemer plaats aan de hand van de opvoering van een theaterproductie in een bezetting met minimaal twee spelers. Deze opvoering moet toetsbaar zijn aan de toetscriteria Landelijke Eindtoets zoals beschreven in bijlage 2, organisatorische uitwerking. De eindtoets bestaat uit de voorstelling en het eindgesprek.

6. Reglement, gesprek en verslag eindtoetsen

De opleider is verantwoordelijk voor het instellen van een toetscommissie die voor de eindtoets afneemt en bepaalt of de deelnemer slaagt. De coördinator en de hoofddocent maken in elk geval deel van uit van de commissie. Eén van beide is tevens de stagebegeleider van de deelnemer.

De kaderopleiding kan desgewenst een extern deskundige uitnodigen de eindtoets bij te wonen en aan het eindgesprek deel te nemen. Ook is het toegestaan dat een mededeelnemer bij het eindgesprek aanwezig is. De kaderopleiding schrijft een verslag van de voorstelling en het eindgesprek. Dit verslag is ter inzage voor de externe deskundige tijdens een toetsingsbezoek. Kunstfactor ontvangt ook een exemplaar om zicht te houden op de inhoudelijke kwaliteit en

ontwikkelingen op landelijk niveau, die op de jaarlijkse landelijke uitwisselingsbijeenkomst aan de orde zullen komen.

In het reglement voor de eindtoets wordt in vijftien artikelen de feitelijke gang van zaken bij een eindtoets beschreven, zie bijlage 2, organisatorische uitwerking. Richtlijnen voor het eindgesprek staan beschreven in bijlage 3, organisatorische uitwerking. Richtlijnen voor het eindverslag in bijlage 4, organisatorische uitwerking.

7. Diploma

Aan de deelnemers die de kaderopleiding met goed gevolg doorlopen hebben, wordt na een geslaagde eindtoets het diploma Theaterregisseur voor de Amateurkunst uitgereikt. Bij een gecertificeerde opleiding mag een diploma uitgereikt worden van of namens de Stichting CKA. Het diploma kan aangevraagd worden bij het secretariaat van de Commissie Educatie Amateurkunst. Dit diploma wordt ondertekend door de toetscommissie en de deelnemer zelf en is reeds ondertekend door de voorzitter van de CKA. De opleiding leidt op tot een kaderniveau. In dit raamleerplan wordt daarom niet gesproken van student en examen, maar van deelnemer en eindtoets.

8. Klachtenbehandeling

De organiserende instelling van de kaderopleiding stelt een klachtenprocedure op. Deze moet bij de deelnemers bekend zijn en kan schriftelijk uitgedeeld worden. De klachtenprocedure heeft onder andere betrekking op de facilitaire omstandigheden, het artistiek inhoudelijk aanbod, de keuze van docenten, de zwaarte van de opleiding, de organisatie en omgang met de deelnemers. De klachtenprocedure ziet er in grote lijnen als volgt uit:

Indien een deelnemer niet tevreden is:

- legt hij zijn onvrede voor aan de coördinator van de kaderopleiding. Samen proberen zij tot een oplossing te komen
- wanneer de onvrede betrekking heeft op een docent kan de deelnemer dit rechtstreeks met de betreffende docent bespreken. Wanneer er geen bevredigende oplossing wordt gevonden kan de deelnemer de coördinator van de kaderopleiding erbij betrekken
- wanneer deelnemer en coördinator niet tot een bevredigende oplossing komen kan de deelnemer zich wenden tot de directie van de organiserende instelling
- mocht de onvrede daar naar de mening van de deelnemer ook niet opgelost worden kan de deelnemer zich tot slot wenden tot de Commissie Educatie Amateurkunst.

9. Publiciteit

In publicaties en advertenties dient de opleiding aangeduid te worden als:

- kaderopleiding Theaterregisseur voor de Amateurkunst of
- kaderopleiding Theatervormgeving voor de Amateurkunst.

De indruk moet vermeden worden dat het onderwijs betreft van een door het Ministerie van Onderwijs erkende kunstvakopleiding. Er moet duidelijk op gewezen worden dat het een landelijke kaderopleiding betreft die zich richt op het amateurtheater.

10. Duur en fasering kaderopleiding Theaterregisseur voor de Amateurkunst

Duur

De kaderopleiding Theaterregisseur voor de Amateurkunst duurt minimaal drie jaar en maximaal vier jaar en omvat drie fases. Het is de kandidaat toegestaan er na de tweede fase één jaar tussenuit te gaan voordat hij met het stagejaar begint.

De eerste en tweede fase omvatten beide tenminste 175 uren exclusief zelfstudie. Deelnemers moeten rekening houden met 60 uur zelfstudie per fase.

Het staat de kaderopleiding vrij naar eigen inzicht flexibel het aantal uren per vak in te vullen. Relaterend aan de competenties en toetscriteria kan de volgende percentage-indeling als richtlijn genomen worden:

1^e Fase: Het Fundament

Onderdelen:

• spelinzicht, waaronder (samen)spel, tempo en ritme, ruimtegebruik tekstbehandeling, speelstijl en basisdramaturgie	60 %
• spelbegeleiding	10 %
• visieontwikkeling	10 %
• theatervormgeving en -techniek	10 %
• marge, inspringen op specifieke behoefte van de deelnemers als keuzevak	10 %

2^e Fase: De Verdieping

Onderdelen:

• etude I	20 %
• etude II	30 %
• intervisie	5 %
• toegepaste dramaturgie en dramaturgisch concept	10 %
• stagevoorbereiding en ontwikkelen regieplan	10 %
• toegepaste theatervormgeving	5 %
• marge: twee keuzevakken/modules op aanvraag deelnemers	20 %

3^e Fase: De Eindstage

De derde fase omvat een zelfstandige regie bij een amateurtheatergroep naar keuze. Dit kan een amateurvereniging zijn, maar ook een ad hoc groep of bijvoorbeeld een groep jongeren op een middelbare school.

Onderdelen:

• eindstage en begeleiding	70 %
• voorbereiding en overleg	10 %
• terugkomsessies	15 %
• evaluatie en afronding	5 %

Aantal deelnemers

Het aantal deelnemers per kaderopleiding bedraagt bij aanvang minimaal zes en maximaal vijftien.

*Organisatorische bijlagen
Raamleerplan kaderopleiding
Theaterregisseur voor de
Amateurkunst*

Een uitgave van Kunstfactor
Utrecht, juni 2009

Bijlage 1: Matrix opleidingswerkplan theaterregisseur of theatervormgever voor de amateurkunst

(dit formulier is ook digitaal verkrijgbaar)

Algemeen

Organiserende instelling: _____

Coördinator van de kaderopleiding: _____

Adres van de instelling

Straat: _____

Plaats: _____

Postcode: _____

Telefoon: _____

E-mail: _____

Plaats waar de kaderopleiding gegeven wordt

Straat: _____

Plaats: _____

Postcode: _____

Duur van de totale kaderopleiding

Aantal jaar: Totaal: _____ Van: _____ Tot: _____
Aantal deelnemers: Mannen: _____ Vrouwen: _____ Totaal: _____
Kosten deelnemer: 1^e fase: € _____ 2^e fase: € _____ 3^e fase: € _____

Vaste docenten

(1) Naam: _____

Vak: _____

Opleiding: _____

Werkkring: _____

Ervaring: _____

(2) Naam: _____

Vak: _____

Opleiding: _____

Werkkring: _____

Ervaring: _____

(3) Naam: _____

Vak: _____

Opleiding: _____

Werkkring: _____

Ervaring: _____

Gastdocenten

(1) Naam:

Vak:

Opleiding:

Werkkring:

Ervaring:

---

(2) Naam:

Vak:

Opleiding:

Werkkring:

Ervaring:

---

(3) Naam:

Vak:

Opleiding:

Werkkring:

Ervaring:

---

(4) Naam:

Vak:

Opleiding:

Werkkring:

Ervaring:

1^e fase: overzicht

Van: _____ (maand, jaar) Tot: _____ (maand, jaar)

Aantal blokken/modules/weekenden/stages

1	_____
2	_____
3	_____
4	_____
5	_____
6	_____
7	_____
8	_____
9	_____
10	_____

Marge

Mentorgesprekken:	Ja/Nee	Aantal:	_____	Uren:	_____
Evaluaties:	Ja/Nee	Aantal:	_____	Uren:	_____
Voorstellingsbezoek:	Ja/Nee	Aantal:	_____	Uren:	_____
Recensies/stukbesprekingen:	Ja/Nee	Aantal:	_____	Uren:	_____
Regieplan bespreking:	Ja/Nee	Aantal:	_____	Uren:	_____
Totaal aantal uren:				Uren:	_____

Aantal uren en percentage per vakgebied

1. Vakgebied:	_____	Uren:	_____	Percentage:	_____
2. Vakgebied:	_____	Uren:	_____	Percentage:	_____
3. Vakgebied:	_____	Uren:	_____	Percentage:	_____
4. Vakgebied:	_____	Uren:	_____	Percentage:	_____
5. Vakgebied:	_____	Uren:	_____	Percentage:	_____

1^e fase: per blok of module

N.B. voor het x-aantal blokken/modules kopiëren en opnieuw invullen!

Blok/module/stage: _____

Van: _____ (maand, jaar) Tot: _____ (maand, jaar)

Dag/avond: _____

Aantal weken/weekenden: _____

Aantal uren: _____

Naam docent: _____

(indien gastdocent)

Vak: _____

Opleiding: _____

Werkkring: _____

Ervaring: _____

Doel en competenties: _____

Toetscriteria: _____

2^e fase: overzicht

Van: _____ (maand, jaar) Tot: _____ (maand, jaar)

Aantal blokken/modules/weekenden/stages

1	_____
2	_____
3	_____
4	_____
5	_____
6	_____
7	_____
8	_____
9	_____
10	_____

Marge

Mentorgesprekken:	Ja/Nee	Aantal:	_____	Uren:	_____
Evaluaties:	Ja/Nee	Aantal:	_____	Uren:	_____
Voorstellingsbezoek:	Ja/Nee	Aantal:	_____	Uren:	_____
Recensies/stukbesprekingen:	Ja/Nee	Aantal:	_____	Uren:	_____
Regieplan bespreking:	Ja/Nee	Aantal:	_____	Uren:	_____
Totaal aantal uren:				Uren:	_____

Aantal uren en percentage per vakgebied

1. Vakgebied:	_____	Uren:	_____	Percentage:	_____
2. Vakgebied:	_____	Uren:	_____	Percentage:	_____
3. Vakgebied:	_____	Uren:	_____	Percentage:	_____
4. Vakgebied:	_____	Uren:	_____	Percentage:	_____
5. Vakgebied:	_____	Uren:	_____	Percentage:	_____

2^e fase: per blok of module

N.B. voor het x-aantal blokken/modules kopiëren en opnieuw invullen!

Blok/module/stage: _____

Van: _____ (maand, jaar) Tot: _____ (maand, jaar)

Dag/avond: _____

Aantal weken/weekenden: _____

Aantal uren: _____

Naam docent: _____

(indien gastdocent)

Vak: _____

Opleiding: _____

Werkkring: _____

Ervaring: _____

Doel en competenties: _____

Toetscriteria: _____

3^e fase: overzicht

Van: _____ (maand, jaar) Tot: _____ (maand, jaar)

Aantal blokken/modules/weekenden/stages

1	_____
2	_____
3	_____
4	_____
5	_____
6	_____
7	_____
8	_____
9	_____
10	_____

Marge

Mentorgesprekken:	Ja/Nee	Aantal:	_____	Uren:	_____
Evaluaties:	Ja/Nee	Aantal:	_____	Uren:	_____
Voorstellingsbezoek:	Ja/Nee	Aantal:	_____	Uren:	_____
Recensies/stukbesprekingen:	Ja/Nee	Aantal:	_____	Uren:	_____
Regieplan bespreking:	Ja/Nee	Aantal:	_____	Uren:	_____
Totaal aantal uren:				Uren:	_____

Aantal uren en percentage per vakgebied

1. Vakgebied:	_____	Uren:	_____	Percentage:	_____
2. Vakgebied:	_____	Uren:	_____	Percentage:	_____
3. Vakgebied:	_____	Uren:	_____	Percentage:	_____
4. Vakgebied:	_____	Uren:	_____	Percentage:	_____
5. Vakgebied:	_____	Uren:	_____	Percentage:	_____

3^e fase: per blok of module

N.B. voor het x-aantal blokken/modules kopiëren en opnieuw invullen!

Blok/module/stage: _____

Van: _____ (maand, jaar) Tot: _____ (maand, jaar)

Dag/avond: _____

Aantal weken/weekenden: _____

Aantal uren: _____

Naam docent:
(indien gastdocent)

Vak: _____

Opleiding: _____

Werkkring: _____

Ervaring: _____

Doel en competenties: _____

Toetscriteria: _____

Bijlage 2: Reglement voor de eindtoets

De eindtoets wordt ingericht conform het raamleerplan Theaterregisseur of Theatervormgever voor de Amateurkunst

1. De eindtoets bestaat uit het studiedossier, de voorstelling en het eindgesprek. Zowel de voorstelling als het eindgesprek maken dus deel uit van de eindtoets. Beide onderdelen maken dus deel uit van het uiteindelijk eindoordeel.
2. Alleen de toetscommissie van de organiserende instelling beslist na afloop van het eindtoetsgesprek of de deelnemer al dan niet geslaagd is.
3. Als de voorstelling positief is beoordeeld, houdt dit nog niet dat de deelnemer geslaagd is. Na afloop van of op basis van het gesprek als onderdeel van de eindtoets wordt definitief besloten of de deelnemer al dan niet geslaagd is. De Kandidaat wordt aan het begin van het gesprek *formeel* niet meegedeeld dat hij geslaagd is.
4. De toetscommissie bestaat uit minimaal twee personen, de opleidingscoördinator en de stagebegeleider. Zij zijn de examinatoren. Naar eigen inzicht kan een derde – objectieve – gesprekspartner aan de toetscommissie worden toegevoegd. Dit kan bijvoorbeeld in het geval de kandidaat geen groenlicht heeft gekregen. Indien de opleidingscoördinator en stagebegeleider dezelfde persoon zijn, dan maakt een andere bij de regieopleiding betrokken docent deel uit van de toetscommissie. Deze treedt dan tevens als gespreksleider op.
5. De toetscommissie van de organiserende instelling kan een extern vakspecialist uitnodigen om de voorstelling bij te wonen en aan het eindtoetsgesprek deel te nemen. Deze voldoet aan de eisen van deskundigheid die gelden voor het docentschap drama, een dramaturg of theatervormgever met voldoende pedagogische kwaliteiten of een theaterregisseur voor de amateurkunst. Zij hebben kennis van en inzicht in de praktijk van het amateurtheater. De externe vakspecialist krijgt vooraf ter informatie het regieplan en het aanwezige studiedossier van de deelnemer ter inzage.
6. De toetscommissie van de organiserende instelling kan een mededeelnemer van de kaderopleiding toelaten om bij het eindgesprek aanwezig te zijn. De toetscommissie beslist in hoeverre de mededeelnemer aan het gesprek deelneemt. De mededeelnemer kan de opdracht krijgen een verslag te schrijven aan de hand van de richtlijnen zoals opgenomen in bijlage 4, organisatorische uitwerking.
7. Een externe toehoorder/observant of een adviseur Educatie van Kunstfactor kan bij een eindtoets aanwezig zijn met instemming van de toetscommissie en van de kandidaat.
8. Het diploma Theaterregisseur of Theatervormgever voor de Amateurkunst is namens de stichting CKA reeds ondertekend door de voorzitter. Na afloop van het eindtoetsgesprek tekenen de opleidingscoördinator en de stagebegeleider (of tweede docent) als voorzitter en secretaris van de toetscommissie, afhankelijk van welke functie zij tijdens de stage hebben ingenomen, wanneer zij van mening zijn dat de deelnemer is geslaagd.
9. De toetscommissie toetst of de voorstelling van de kandidaat voldoet aan de criteria zoals beschreven in het raamleerplan. De kandidaat dient bij de eindtoets aanwezig te zijn.

- a. De kandidaat is geslaagd, als beide toetscommissieleden de eindtoets als voldoende beoordelen.
  - b. De kandidaat is niet geslaagd, als de toetscommissieleden de eindtoets als onvoldoende beoordelen.
  - c. Indien niet alle commissieleden 'voldoende' als oordeel geven, dan geeft het gemiddelde eindcijfer van 78 punten of hoger volgens de bijlage toetscriteria de doorslag.
  - d. De eventueel aanwezige extern deskundige stemt niet mee, maar kan desgewenst wel zijn mening uitspreken.
10. Het oordeel van de toetscommissie komt als volgt tot stand:
- a. Het gesprek is onderdeel van de landelijke eindtoets.
  - b. Voordat de kandidaat aan het gesprek deelneemt, overleggen de commissieleden maximaal 15 minuten. Zij wisselen kort hun bevindingen uit en formuleren drie hoofdvragen waarlangs de kandidaat bevraagd wordt. Aan het begin van het gesprek met de kandidaat krijgt deze de gelegenheid informatie te geven over het resultaat van de voorstelling, het repetitieproces en over zijn persoonlijke leerproces tijdens de kaderopleiding. Richtlijn voor het voorgesprek en het eindtoetsgesprek is één uur.
  - c. Zijn de opleidingscoördinator en stagebegeleider het met elkaar eens dat de kandidaat is geslaagd dan delen zij de kandidaat dit mee. Zijn de eindoordeelen niet eenduidig positief dan trekken zij zich terug. Aan de hand van het beoordelingsformulier toetscriteria landelijke eindtoets, bijlage 5, organisatorische uitwerking, kan het gemiddelde aantal punten uitgerekend worden. Is het gemiddelde van het totaal van de punten van de commissieleden 78 of hoger dan is de kandidaat geslaagd. Is het gemiddelde aantal punten lager dan 78 dan is de kandidaat niet geslaagd. Vervolgens wordt de kandidaat alsnog op de hoogte gebracht.
  - d. Het diploma Theaterregisseur of Theatervormgever voor de Amateurkunst wordt al dan niet uitgereikt aansluitend op het overleg tussen de commissieleden na het gesprek met de kandidaat.
  - e. Wanneer de kandidaat volgens de examencommissie niet is geslaagd, geven alle commissieleden of de voorzitter een toelichting op dit oordeel.
11. Een kandidaat die niet geslaagd is, kan eenmalig een herkansing aanvragen. De aanvraag tot herkansing wordt altijd gehonoreerd. De herkansingseindtoets dient afgelegd te worden binnen twee jaar na de datum van de eerste als negatief beoordeelde eindtoets. Dit wordt de kandidaat meteen na de eindtoets meegedeeld.
12. De stagebegeleider of mededeelnemer/toehoorder maakt een verslag voor de kandidaat aan de hand van het verloop van het gesprek. Aandachtspunten bij dit verslag zijn de criteria bij de eindtoets (zie bijlage 4, organisatorische uitwerking). In deze rapportage wordt het eindoordeel van de commissie weergegeven (niet het eventuele stemmingsverloop - artikel 7). De kandidaat ontvangt dit verslag uiterlijk binnen één maand na de eindtoets.

13. Het verslag kan eveneens naar de adviseur Theater van Kunstfactor, het sectorinstituut voor de amateurkunst worden gestuurd om deze op de hoogte te houden van de landelijke ontwikkelingen van de eindtoetsen en kaderopleidingen. De instellingen zijn hier niet toe verplicht.
14. Procedure bij de herkansingseindtoets:
De toetscommissie bestaat eveneens uit minimaal twee personen:
  - de opleidingscoördinator
  - de stagebegeleider (of tweede docent)Het is aan te bevelen dat de stagebegeleider een andere begeleider is dan die van de eerste stage van de kandidaat.
15. Een kandidaat die niet geslaagd is voor de herkansingseindtoets, kan gebruik maken van de klachtenregeling.

Bijlage 3: Richtlijnen voor het eindtoetsgesprek

Vooroverleg: 15 minuten

De toetscommissie (coördinator en stagebegeleider) wisselt na afloop van de voorstelling de volgende informatie uit:

- wat is positief aan de voorstelling?
- welke kanttekeningen heeft men bij de voorstelling?
- er wordt overwogen de kandidaat te laten slagen of niet
- vervolgens kunnen drie à vier vragen worden geformuleerd die tijdens het gesprek aan de kandidaat worden voorgelegd
- bij twijfel zullen uiteraard die vragen gesteld moeten worden die de doorslag kunnen geven bij het slagen van de kandidaat
- bij voorkeur gaat tenminste één vraag over de theatervormgeving en/of de organisatie.

N.B. Hier bij kunnen de toetscriteria als richtlijn gebruikt worden. Je maakt dus door middel van de vragen een keuze uit de toetscriteria.

Het gesprek: richtlijn 1 uur

- Het verdient de aanbeveling de kandidaat allereerst te vragen naar zijn eigen bevindingen ten aanzien van de voorstelling: waar is de kandidaat tevreden over en waar is hij minder tevreden over en zou hij het een volgende keer eventueel anders aanpakken?

N.B. Op deze manier kan de kandidaat op zijn gemak worden gesteld en eerst zelf aan het woord komen, zonder dat hij meteen aan de tand wordt gevoeld of zich moet verantwoorden.

- Vervolgens wordt het gesprek gevoerd aan de hand van de drie à vier vragen die de examencommissie heeft opgesteld.

*N.B. Het verdient aanbeveling de kandidaat zoveel mogelijk zelf aan het woord te laten en af te wachten of deze uit zichzelf met de gewenste antwoorden of kritische kanttekeningen komt. Mocht het antwoord niet helder zijn, zet dan de kandidaat aan het denken met tussenvragen als hoe, wat, waar. Vraag naar voorbeelden. Bij de zogenaamde waaromvraag loopt men de kans dat de kandidaat dichtklapt. Deze vraag veroorzaakt vaak een negatief gevoel je te moeten verantwoorden. Stel je eerste vragen altijd **algemeen** en **open** en ga pas na verloop van tijd over op meer **bijzondere** en **gesloten** vragen. Pas in laatste instantie kan één van de examencommissieleden met een eigen visie of standpunt komen.*

- Wat wil de kandidaat zelf nog kwijt en hoe vond hij het gesprek?

Overleg examencommissie: 15 min.

De commissie overlegt of de kandidaat mede naar aanleiding van het gesprek al dan niet geslaagd is. en geeft hier de argumenten voor. Het is voor de *deelnemer* stimulerend te benoemen wat zijn sterke kanten zijn en wat hij in de toekomst misschien nog meer zou kunnen ontwikkelen. Tot slot is het interessant te benoemen waarin de *deelnemer* zich in zijn eigenheid kenmerkt; *Vitaliteit*, *Oorspronkelijkheid* en/of *Theatraliteit* (zie Toetscriteria landelijke eindtoets bijlage 5, organisatorische uitwerking).

De uitslag: 15 min.

De commissie laat de kandidaat aan de hand van de argumenten en aanbevelingen uit het zojuist gehouden overleg weten of de kandidaat al dan niet geslaagd is. Als dit oordeel positief is, wordt het diploma overhandigd.

Bijlage 4: Richtlijnen voor het eindtoetsverslag

A. Bestemd voor de kandidaat

De kaderopleiding (coördinator, stagebegeleider of mededeelnemer) kan het eindverslag schrijven aan de hand van de richtlijnen voor het eindgesprek. Dit verslag is ook bestemd voor de deelnemer.

Hier volgt in het kort een aantal aandachtspunten:

- 1 Wat is volgens een ieder positief aan de voorstelling?
- 2 Welke kanttekeningen heeft men bij de voorstelling?
- 3 Wordt er overwogen de kandidaat te laten slagen of niet?
- 4 Waar wil de commissie aan de hand van de toetscriteria met name meer helderheid over verkrijgen?
- 5 Waar is de kandidaat tevreden of minder tevreden over en wat zou hij een volgende keer eventueel anders aanpakken?
- 6 Langs welke drie à vier vragen is het gesprek gevoerd?
- 7 Wat wil de kandidaat zelf nog kwijt en hoe vond hij het gesprek?
- 8 Wat zijn de argumenten waarop de kandidaat al dan niet geslaagd is?
- 9 Wat zijn de sterke kanten van de kandidaat en wat zou hij in de toekomst misschien nog meer kunnen ontwikkelen?
- 10 Waarin kenmerkt de deelnemer zich in zijn eigenheid met betrekking tot vitaliteit, oorspronkelijkheid en/of theatraaliteit?

N.B. Het verslag hoeft geen letterlijke weergave te zijn van de vragen van de commissieleden en de antwoorden van de kandidaat. Het mag dus in een objectieve en verkorte vorm worden weergegeven en hoeft niet langer te zijn dan twee bladzijden.

B. Beoordeling eindtoets en voorstelling bestemd voor de instelling en opleidingsverslag

Ten behoeve van het opleidingsverslag kan het verslag aangevuld worden met de volgende aandachtspunten. Dit deel is uiteraard niet bestemd voor de kandidaat, maar alleen voor de instelling.

A. De voorstelling:

Wat zijn de bevindingen omtrent de kwaliteit van de voorstelling?

- algemene indruk
- niveau van het spel
- dramaturgische bewerking
- theatervormgeving

- publiciteit
- kenmerkt de deelnemer zich in zijn eigenheid met betrekking tot vitaliteit, oorspronkelijkheid en/of theatraliteit, zoals genoemd in de landelijke toetscriteria?

B. Het eindgesprek:

- is de eindtoets volgens het reglement van het raamleerplan verlopen?
- hoe was de samenstelling van de commissie?
- hoe was de opbouw van het gesprek?
- werden de toetscriteria in voldoende mate gebruikt als leidraad voor het gesprek?
- was de betrokkenheid van de stagebegeleiding duidelijk en waar hebben de aandachtspunten gelegen?
- gaf de kandidaat een helder inzicht met betrekking tot de geleerde competenties?
- was de motivatie om de kandidaat al dan niet te laten slagen duidelijk?
- is de communicatie tussen docenten en kandidaat constructief verlopen?

C. Algemeen:

- heb je de indruk dat de kaderopleiding een kandidaat aflevert die in staat is leiding te geven aan een creatief proces?
- is duidelijk in welke mate de kandidaat doorstroomt naar het amateurveld?
- heeft de stagebegeleiding overeenkomstig het raamleerplan plaatsgevonden?
- zijn er vanuit de kaderopleiding verbeterpunten aan te wijzen?

Bijlage 5: Beoordelingsformulier toetscriteria landelijke eindtoets

De toetscriteria voor de landelijke eindtoets komen voor een deel voort uit de genoemde competenties. Het benoemen van waarderingen is een poging om de communicatie over artistieke processen en keuzes te verantwoorden op een vakmatig niveau. Wetend dat vaardigheden binnen creatieve processen niet op een schaal van een tot tien uit te drukken zijn, stelt de commissie voor dat er uitspraken gedaan worden over alle deelgebieden en facetten van het artistieke proces of product in de grootheden onvoldoende, voldoende of goed.

De deelnemer laat middels zijn voorstelling ten aanzien van algemene vaardigheden blijken:

1. een **visie** op het materiaal te hebben ontwikkeld die tot zijn recht komt in de voorstelling
- 3 onvoldoende
  - 6 voldoende
  - 9 goed

De deelnemer laat middels zijn voorstelling ten aanzien van theaterregie blijken:

2. een visie op tempo en ritme te kunnen ontwikkelen en deze bewust toe te passen in de voorstelling

- 3 onvoldoende
- 6 voldoende
- 9 goed

3. dat de **ruimteregie** van de personages bijdraagt aan de betekenis van de voorstelling

- 3 onvoldoende
- 6 voldoende
- 9 goed

4. dat de gekozen **speelstijl** effectief is

- 3 onvoldoende
- 6 voldoende
- 9 goed

5. dat het proces heeft geleid tot betrokkenheid en **begrip van de spelers ten aanzien van hun personages**

- 3 onvoldoende
- 6 voldoende
- 9 goed

6. dat hij in staat is de groep tot **samenspel** te brengen

- 3 onvoldoende
- 6 voldoende
- 9 goed

7. de scenografische middelen op elkaar af te kunnen stemmen en daar een **betekenisdragend toneelbeeld** mee te creëren

- 3 onvoldoende
- 6 voldoende
- 9 goed

Deelnemer kenmerkt zich door:

8. **vitaliteit** (levendigheid, enthousiasme, inzet en energie waarmee de voorstelling gebracht wordt)

- 3   onvoldoende
- 6   voldoende
- 9   goed

9. **oorspronkelijkheid/identiteit** (eigenheid van de theatermaker; deze voorstelling kan alleen door deze maker gemaakt worden)

- 3   onvoldoende
- 6   voldoende
- 9   goed

10. **theatraliteit** (met rijkheid en gevoel voor theatraal inzicht vormgegeven)

- 3   onvoldoende
- 6   voldoende
- 9   goed

11. **zeggingskracht/wisselwerking met het publiek** (de interactie tussen voorstelling en publiek waardoor een optreden tot een unieke gebeurtenis kan worden).

- 3   onvoldoende
- 6   voldoende
- 9   goed

De deelnemer laat tijdens het gesprek ten aanzien van de theatergroep blijken:

12. zich bewust te zijn van het regieplan in relatie met de mogelijkheden van de groep

- 3   onvoldoende
- 6   voldoende
- 9   goed

De deelnemer laat middels gesprek ten aanzien van het publiek blijken:

13. weloverwogen keuzes te hebben gemaakt

- 3   onvoldoende
- 6   voldoende
- 9   goed

Door de punten van de examinatoren op te tellen en te delen door het aanwezige aantal, volgt het gemiddelde eindcijfer. Bij een gemiddeld eindcijfer van 78 of hoger heeft de deelnemer voldoende punten behaald.

Wanneer de toetscriteria nauwgezet gehanteerd worden, zal het eindoordeel dat tevoorschijn komt, overeenkomen met de gevoelsmatige/intuïtieve indruk. Zeker wanneer verschillende individuen deze systematiek hanteren, zal dit de kwaliteit van het beoordelen ten goede komen. In ieder geval zal het kwalificeren meer controleerbaar zijn en een betrouwbaarder beeld geven aan derden en betrokkenen.

Bijlage 6: Richtlijnen voor het evaluatie verslag van de opleiding

Aandachtspunten die in het opleidingsverslag aan de orde moeten komen zijn:

Algemeen:

- was de voorgenomen opzet voor de deelnemers duidelijk?
- sluit de kaderopleiding aan bij de achtergrond van de deelnemers?
- komen de verwachtingen van de deelnemers uit?
- hebben er tussentijds deelnemers de kaderopleiding verlaten en waarom?
- op welke plaats werd de kaderopleiding uitgevoerd en voldeed deze?
- hebben er bijstellingen plaatsgevonden met betrekking tot de uitvoering van de kaderopleiding?

Per fase:

Organisatie

- hoe beoordeelden de deelnemers de coördinatie en organisatie?
- hoe beoordeelden de deelnemers de hoofddocenten?
- hoe beoordeelden de deelnemers de gastdocenten?

Inhoudelijk

Opzet

- was het aanbod bij aanvang voor de deelnemers duidelijk?
- is de inhoud door coördinator en docenten geëvalueerd en wat is daar bij uitgekomen?
- zijn de docenten door de organisatie geëvalueerd en wat is daar bij uitgekomen?
- zijn de gastdocenten door de organisatie geëvalueerd en wat is daar bij uitgekomen?
- waren de (gast)docenten tevreden over de organisatie en coördinatie?

Uitvoering (zwakke en sterke punten)

- welke inhoudelijke vakken beoordeelden de deelnemers positief?
- welke inhoudelijke vakken beoordeelden de deelnemers negatief?
- welke inhoudelijke vakken werden eventueel gemist en hoe is hier op ingespeeld?
- hoe beoordeelden de deelnemers de (tussentijdse)evaluatie?

1^e Fase:

- instroomgegevens, opleiding/beroep deelnemers, achtergrond amateurtheater zoals, verenigingsleven, centrum voor de kunsten, motivatie en verwachting van de deelnemers
- tussentijdse evaluatie
- overgang naar 2^e fase

2^e fase:

- tussentijdse evaluaties
- overgang naar 3^e fase

3^e fase:

- hoe waren de stageplaatsen georganiseerd?
- waren de stage, het regieplan en de planning voldoende voorbereid door de deelnemers?
- hoe hebben de deelnemers de stagebegeleiding ervaren?
- verliepen de eindtoetsen en eindgesprekken naar tevredenheid van de deelnemers?
- verliepen de eindtoetsen en eindgesprekken naar tevredenheid van de docenten?

Conclusies:

- welke organisatorische conclusies en verbeterpunten zijn getrokken?
- welke inhoudelijke conclusies en verbeterpunten zijn getrokken?
- hoeveel deelnemers hebben hun diploma gehaald?
- naar welke amateurtheatergroepen zijn de deelnemers doorgestroomd?

Doorstroomgegevens:

Waar gaan de deelnemers werken:

Verenigingen / Ad-hoc groepen / Onderwijs / Overige

Aantal mannen / vrouwen / totaal

- in hoeverre zijn de deelnemers door de instelling ondersteund bij het vinden van een werkkring?

Nazorg en nascholing:

- in hoeverre worden de deelnemers na de kaderopleiding gevolgd?
- in hoeverre vindt er nog na- of bijscholing plaats?
- aan welke na- of bijscholing hebben deelnemers behoefte en in hoeverre wordt hier op ingespeeld?
- vindt er bijvoorbeeld na een aantal jaar een enquête plaats om na te gaan of en waar deelnemers (nog) werkzaam zijn?

Partners:

- wie zijn de partners in het werkveld: graag benoemen, zoals koepelorganisaties amateurtheater / werkplaats(en) / onderwijs instellingen / kunstcentra / subsidiegevers?
- in hoeverre worden de partners op de hoogte gesteld van de afgestudeerde deelnemers?
- in hoeverre worden wensen van de partners met betrekking tot de kaderopleiding gerealiseerd?

Route certificering Commissie Educatie Amateurkunst.

- onderdeel van het gericht werken aan de kwaliteit van de opleiding en van certificering is het evalueren en verbeteren van de opleiding. Dit kan beschreven worden in een evaluatieverslag waarna het opleidingswerkplan aangescherpt en verbeterd kan worden.
- dit verslag met voorgenomen verbeterpunten, wordt voorafgaand aan een bezoek van een extern deskundige opgestuurd aan het secretariaat van de Commissie Educatie Amateurkunst
- deze punten kunnen nog vergeleken worden met de criteria voor certificering die bij het CEA op te vragen zijn
- de verbeterpunten moeten terug te vinden zijn in het volgende opleidingswerkplan.

KUNSTFACTOR
SECTORINSTITUUT
AMATEURKUNST

Kromme Nieuwegracht 66
Postbus 452
3500 AL Utrecht
T +31 (0)30 711 51 00
www.kunstfactor.nl
info@kunstfactor.nl